

FAR OG BARN

Udfordringer af far-barn-relationer og gode råd til udvikling af fædreindsatser

Vidensnotatet er udviklet til brug i praksis, som en del af projekt Fædre på Forkant. Projektet er støttet af Det Obelske Familiefond.

FAR & BARN

- Udfordringer af far-barn-relationer og gode råd til udvikling af fædreindsatser

VIDENSNOTAT UDVIKLET TIL PROJEKT FÆDRE PÅ FORKANT I 2019.

1. udgave.

ISBN: 978-87-971505-0-4

ILLUSTRATIONER: PEXELS & UNSPLASH

PROJEKTLEDER: SOCIALT UDVIKLINGSCENTER SUS

VIDENSNOTAT: CENTER FOR BØRNELIV

SAMARBEJDSPARTNERE:

- FREDERIKSBERG KOMMUNE
- RINGSTED KOMMUNE
- THISTED KOMMUNE

UDARBEJDET AF

IDA STORM

URSULA ROLAND HOFELDT

JULIE ELLESØE JESPERSEN

CENTER FOR BØRNELIV

PETER BANGS VEJ 7A

2000 FREDERIKSBERG

WWW.CENTERFORBOERBELIV.DK

PROJEKTET ER STØTTET AF DET OBELSKE FAMILIEFOND

Indhold

Resumé af vidensnotatets centrale pointer	5
Viden til brug i praksis	7
Nye vidensbehov	7
Kort om litteratursøgningen bag vidensnotatet	8
Nyt ordvalg: fra sårbarhed til udfordringer	9
Del 1: Fædres betydning for børn	11
1.1 Nye fædre - ny maskulinitet	12
1.2 Fars betydning for børns udvikling og trivsel	13
1.3 Hvad fremmer den helt tidlige tilknytning mellem fædre og børn?	14
1.4 Netværkets betydning	16
Del 2: Forhold der kan udfordre far-barn-relationer	17
2.1 Strukturelle udfordringer af far-barn-relationer	18
2.1.1 Fædres mulighed for barsel	19
2.1.2 Fædre og børns tid sammen efter skilsmissen	20
2.1.3 Fædres møde med sundhedssystemet	21
2.2 Sociale udfordringer af far-barn-relationer	23
2.3 Psykiske udfordringer af far-barn-relationer	26
2.4 Udfordringer af far-barn-relationer når far er ung	29
2.5 Udfordringer af far-barn-relationer knyttet til minoritetsfaderskab	30
2.5.1 Fædre med etnisk minoritetsbaggrund	30
2.5.2 Queer- fædre	32
Del 3: Forskningsbaserede råd til udvikling af gruppetilbud til fædre	35
3.1 Fædre efterlyser følgende viden og redskaber	36
3.2 Planlægning af et gruppetilbud til fædre	37
3.3 Rekruttering og fastholdelse af fædre i gruppetilbud	40
3.4 Opfølgning og efterfølgende deltagernetværk	42
Del 4: Fædreindsatser, der husker mor, gavner børnene	43
4.1 Hvad ved vi om effekten af indsatser til fædre?	44
4.2 Et fædregruppetilbud udviklet i mødet mellem forskning og praksis	46
4.3 Teorien om familiens fem domæner	46
4.4 Sådan kan domæneteorien bruges i praksis	47
4.5 Oversigt over et Supporting Father Involvement (SFI) gruppeforløb	48
Anbefalinger	49
Bilag: Indhold i kursusgang uge 5 og 10, Supporting Father Involvement	52
Litteraturliste	55

Resumé af vidensnotatets centrale pointer

- **Fars tidlige omsorg er vigtig:** Fars involvering kan nedsætte risikoen for lav fødselsvægt, tidlig fødsel og kan påvirke amning og ammelængde samt længden af børns søvn. Fars omsorg er vigtig gennem hele barndommen og understøtter børns udvikling og uddannelseschancer og beskytter mod mistrivsel.
- **Fædre og børn har brug for tid sammen:** Fædre bruger fortsat mere tid på deres børn, men de fleste børn har stadig mindst tid med far, der tager kortere barsel end mor og tilbringer mindre tid med børn efter en skilsmisse. Forandringer er på vej - et nyt EU-direktiv vil sikre øremærket barsel til fædre, og stadig flere børn lever i deleordninger efter en skilsmisse.
- **Fagprofessionelle underkender far:** I sundhedssystemet betragtes far stadig som en mindre vigtig omsorgsperson end mor, og fædre ser ud til at tage denne forståelse til sig, hvilket er med til at fastholde en generel underkendelse af far som omsorgsperson.
- **Fædre i socialt udsatte positioner:** Nye amerikanske indsatser betoner faderskabet i empowerment af mænd i udsatte positioner. Forskningen bag viser, at kvaliteten af far barn-relationen er vigtigere for børn end mængden af tid og penge, som ikke-samboende fædre bruger på deres børn.
- **Fædre med psykisk mistrivsel:** Ny forskning bekræfter, at forældres depression i forbindelse med en fødsel kan skade børns trivsel. Nu viser studier, at flere fædre får depression, hvis moren også er depressiv. Ny dansk forskning anbefaler nu opsporing af depression allerede i graviditeten.
- **Unge fædre:** Ud over at kæmpe med ustabile indkomst-, bolig- og parforhold møder unge fædre også fordomme knyttet til ungt faderskab. Mens unge mødre generelt ses som retmæssige modtagere af hjælp, udsættes unge fædre for ”dobbelt eksklusion”, idet de både er unge forældre og mænd.
- **Fædre med etnisk minoritetsbaggrund:** I Sverige bruger omkring 60% af fædre med etnisk minoritetsbaggrund deres ret til øremærket fædrebarsel. Øremærket barsel, der kan bruges fleksibelt i Sverige, ser ud til at understøtte, at relativt mange etniske minoritetsfædre nu tager barsel.
- **Queer-fædre:** Fædre, der danner par med mænd, mødes af fordomme både om deres seksualitet og forældreevne. I modsætning til lesbiske mødre rammes queer-fædre af dobbelt stigmatisering, fordi de er mænd og ikke-heteroseksuelle. Forskning viser, at børn trives lige så godt med to fædre som i andre familier, og at queer-fædre kan videregive resiliens til deres børn.
- **Gode råd til udvikling af fædreindsatser:** Studier af fædreindsatser varierer i design og formål, hvilket gør det svært at måle effekt. Alt tyder dog på, at fædreindsatser kan styrke far-barn-relationer og fædres trivsel. Dette vidensnotat bringer forskningsbaserede råd til udvikling af fædreindsatser.
- **Inddragelse af begge forældre styrker børns trivsel:** Tilbud, der involverer begge forældre, ser i højere grad ud til at styrke børns trivsel end tilbud til den ene forælder. Dette vidensnotat bringer et eksempel på et fædrerettat tilbud, der inddrager moren. Dette tilbud er udviklet af forskere, der også driver det praktiske arbejde med fædregrupper ud fra et systemisk familieperspektiv.

Baggrund

”Der går en myte om, at man skal bruge 10.000 timer for at blive rigtig god til noget. De største sportsstjerner har trænet i tusindvis af timer for at nå til tops i deres sport [...] I går kom jeg til at sidde og regne lidt på det. Hvis vi fraregner søvn, arbejde, tid i vuggestue og en ekstrapost til diverse, så har jeg i hvert fald været far i 10.000 timer. Derfor burde jeg vel være god til det nu. Jeg er klar til at udråbe forældresporten som den sværeste sport, der findes [...] Nu er forælder selvfølgelig ikke en olympisk disciplin, men hvis det var, ville jeg helt klart sidde klinet til skærmen. Måske endda stille op. Det er som om, at hver gang, jeg lærer noget nyt i forældresporten, så dukker der nye regler og discipliner op. I starten handlede det meget om mad, søvn og afføring - og det var udfordrende nok, men det gik. Så kom der pludselig bevægelse på barnet, og så skulle jeg til at følge med rundt. Nu er der så kommet sprog og holdninger, og det gør det kun endnu mere udfordrende. Mest af alt er det sjovt, men jeg bliver virkelig også presset til det yderste ind imellem [...] Det sætter min ro på stor prøve, når jeg skal sætte mig på hug og forklare et skrigende barn: Jeg forstår godt, at du gerne vil tegne med tusch på komfuret, men det må du ikke. Jeg siger ikke, jeg kan løse bandekonflikten. Jeg siger bare, at mine mægler-evner virkelig bliver udvidet. Nødløsningen kan i yderste tilfælde være en brikjuice og popcorn. Det er jeg i tvivl om ville virke hos Loyal to Familia. Men hvis nogen vil prøve, er rådet gratis”.

Thomas Skov, programleder hos DR og far¹

Thomas Skov sammenligner forældreskabet med at navigere i et spil uden faste regler. Nogle fædre finder det lettere end andre – og her kan en lang række forhold også spille ind, såsom fars relation til mor, fars relation til egne forældre, fars psykiske trivsel, livssituation og netværk. Det gavner børns trivsel at opbygge nære relationer til både mor og far, og derfor har fars rolle som omsorgsperson i børns liv fået støt voksende opmærksomhed gennem det seneste årti.

I 2016 udviklede Socialt Udviklingscenter SUS projektet *”Til Gavn For Barnet”*. Samarbejdspartnerne i dette projekt var Frederiksberg, Thisted, Ringsted og Lyngby-Taarbæk Kommune, den frivillighedsbaserede organisation HomeStart og Center for Børneliv. Projektet skulle igangsætte udvikling af nye tidlige indsatser, der udmærkede sig ved at styrke fædres engagement og involvering i den tidlige børneomsorg. Projekterfaringerne viste, at nogle fædre trives godt med at tjekke ind og ud af uforpligtende tilbud såsom Fars Legestue², mens andre efterlyser mere støtte i faderskabet og i tilbuddet.

På den baggrund udviklede samarbejdspartnerne projekt *”Fædre på Forkant”*. Her afprøver Frederiksberg, Thisted og Ringsted Kommune justerede tilbud målrettet fædre med et større behov for støtte. Det kan være fædre i situationer, der er psykisk eller socialt udfordrende, fædre, der ikke bor fast sammen med deres børn, eller fædre, som på anden vis oplever udfordringer i rollen som far – og de har ofte komplicerede relationer til deres egne forældre med i bagagen³.

¹ <https://www.thomasskov.dk/blog/2017/11/26/10-000-timer-far>

² Fædre og småbørns tumleleg og styrkelse af motorik samt muligheden for at stille spørgsmål til en sundhedsplejerske, der er tilstede.

³ Vidensnotatet er udviklet til målgrupperne i samarbejdskommunernes tilbud til fædre. Forskning om følgende problematikker er derfor enten udeladt eller langt fra udtømmende: svært psykisk syge fædre, fædre med misbrugsproblemer, fængslede fædre, fædre med voldelig adfærd samt fædre der har begået seksuelle overgreb. Ved særlig interesse for disse problematikker henvises til NUBU – Nationalt Videnscenter for Udsatte Børn og Unge.

Viden til brug i praksis

Center for Børneliv er en organisation, som er skabt af praksis og sat i verden for at samle forskning om børn og familier. Centret formidler denne viden i en form og et sprog, som gør det enkelt for fagprofessionelle at bruge den nye viden. Centerets rolle har i begge projekter været at samle og skabe overblik over vestlig forskning om fædre.

Nye vidensbehov

Center for Børnelivs arbejde er altid styret af behov for ny viden ude i praksis. Under udviklingen af det indledende projekt *”Til Gavn For Barnet”* ønskede projektholdene⁴ ny kvalificeret viden om fædre i bred forstand: Hvad er moderne fædres syn på egen maskulinitet og faderrolle? Hvad betyder fædres omsorg for børns udvikling? Hvordan oplever fædre mødet med sundhedsvæsenet? Og – ikke mindst – hvilke forhold kan udfordre far-barn-relationer? På den baggrund udviklede Center for Børneliv det første vidensnotat *”Sårbare far-barn-relationer”*, som formidlede forskningsbaserede svar på fagpersoners konkrete spørgsmål⁵.

Under det opfølgende projekt *”Fædre På Forkant”* var projektkommunerne allerede i fuld gang med de nye fædregruppetilbud, da vi undersøgte deres behov for ny viden. Denne gang handlede spørgsmålene derfor i højere grad om udvikling og facilitering af grupper til fædre.

Nye spørgsmål fra praksis

- Hvordan vækker vi bedst fædres interesse for at deltage i grupperne?
- Skal fædre deltage sammen med deres børn eller uden?
- Skal grupperne faciliteres af en mandlig fagperson?
- Hvordan balanceres indholdet i gruppen bedst muligt mellem aktiviteter og oplysning?
- Hvad er den rette balance mellem styring og improvisation eller deltagerstyring i gruppen?
- Hvordan involveres fædre optimalt i børns liv, når forældrene er skilt?
- Hvad betyder familiens netværk, og hvordan inddrages det i gruppesammenhæng?
- Hvad viser den nyeste relationsforskning?
- Hvordan kan en fædregruppe fortsat eksistere som netværk efter et afsluttet gruppeforløb?

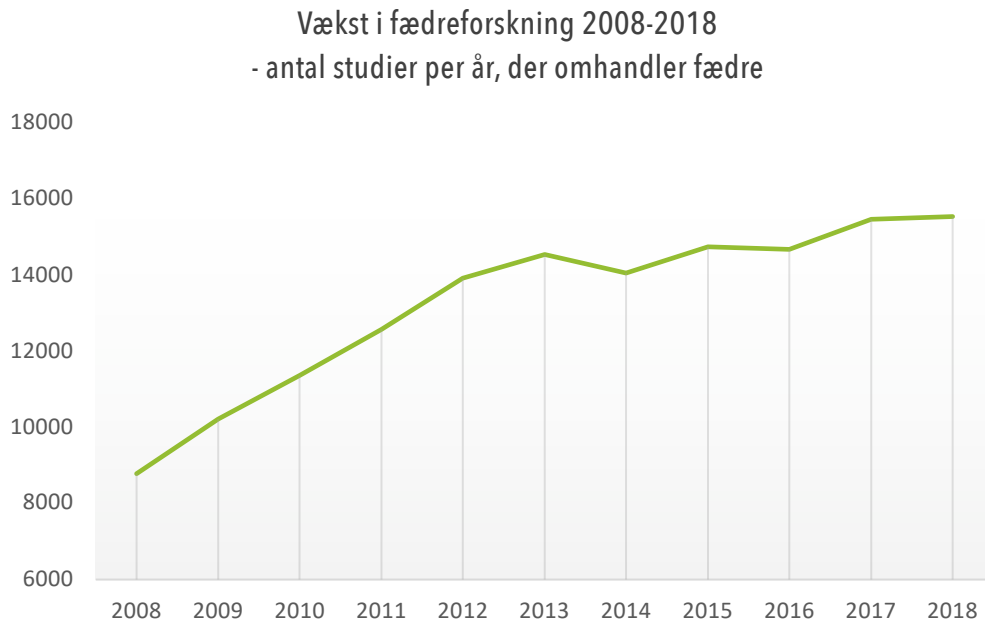
Disse spørgsmål har fungeret som pejlemærker i Center for Børnelivs arbejde med dette vidensnotat. Rapporten afsluttes med en række anbefalinger, der sammenfatter pointer fra forskningslitteraturen for at bringe svar på de ni ovenstående spørgsmål.

⁴ Fagpersonerne i disse projektgrupper har pædagogisk, psykologisk/terapeutisk eller sundhedsplejebaggrund.

⁵ Storm 2016.

Kort om litteratursøgningen bag vidensnotatet

Forskernes interesse for fædre er steget markant over de sidste 10 år, som nedenstående graf⁶ illustrerer:

Den støt voksende mængde forskning om fædre har gjort det nødvendigt at opstille kriterier for, hvilke studier denne undersøgelse skulle bygge på for at formidle det mest præcise billede af fædre og deres betydning for børn anno 2019. Vi har valgt at inddrage to typer studier: For det første metastudier og systematiske forskningsreviews⁷, der konkluderer på tværs af en række undersøgelser af samme fænomen, og for det andet undersøgelser med det fællestræk, at de alle indledes af en grundig gennemgang af den eksisterende forskning på området. Denne fremgangsmåde skal sikre en høj kvalitet af den viden, som notatet formidler, og samtidig mindske risikoen for, at vigtige nye pointer overses i processen⁸. Under gennemlæsning af omkring 1000 abstracts har vi udvalgt studier, der bestyrker eller nuancerer pointer fra det første vidensnotat samt studier, der bidrager med ny viden om, hvad der motiverer fædre til at deltage i gruppetilbud, hvordan de ønsker, at gruppen skal organiseres, og hvilket udbytte de ønsker at få med hjem.

⁶ De resultater, der indgår i denne måling, er fundet via søgning på “father*” i den tværfaglige og omfattende database Scopus. Formålet er at illustrere en stigende international interesse for fædre blandt forskerne.

⁷ Metastudier sammenfatter og integrerer med statistiske metoder resultaterne fra flere uafhængige undersøgelser for bedre at kunne udtale sig om effekten af det, der bliver undersøgt. Systematiske forskningsreviews er en struktureret gennemgang af den eksisterende forskning på et felt og bruges til at skabe overblik over den viden, der allerede eksisterer, samt udpege områder, hvor der fortsat mangler viden.

⁸ Søgningen er udført i databaserne Cinahl, PsychInfo, PsycARTICLES, ERIC, EconLit, Philosophers Index, Political Science Complete, SocINDEX, Scopus og Google Scholar. Søgeord: “pater” OR “father” AND “review of literature”. Søgeperiode: Januar 2016 til december 2018.

Nyt ordvalg: Fra sårbarhed til udfordringer

Forrige vidensnotat rettede fokus mod forhold, der kan gøre far-barn-relationer *sårbare*. Dette ordvalg kan indebære begrebsforvirring, da der knytter sig forskellige forståelser til sårbarhedsbegrebet. Ifølge den danske lektor i sygepleje, Mette Strømfeldt Lind, kan sårbarhed forstås på flere måder – enten som en oplevet tilstand, der har rod i menneskets indre følelsesliv, eller som en situation afgjort af ydre forhold såsom indkomst og uddannelse. En tredje måde at anskue sårbarhed på er, at sårbarhed på én og samme tid afhænger af forhold indeni og udenfor det enkelte menneske. I nogle sammenhænge fremstilles sårbarhed som et problem, der skal løses, og i andre ses sårbarhed som et grundvilkår i menneskelivet. På den baggrund har vi fundet det nødvendigt at formulere os med større præcision⁹.

Når sårbarhed refererer til ydre forhold, kan betegnelsen blive et stempel på personer, der ikke nødvendigvis ser sig selv som sårbare. Strømfeldt Linds analyse minder os om, at sårbarhedsbegrebet kan virke stigmatiserende på den betegnede. Vi kan ikke afvise, at det også kan opleves som et stigma, når vi i det første vidensnotat om fædre retter fokus mod forhold, der kan gøre far-barn-relationer sårbare.

Derfor vælger vi i dette vidensnotat at formidle viden om forhold, der kan *udfordre* far-barn-relationer – både selve den tidlige relationsdannelse og opretholdelsen af relationer over tid. Disse udfordringer kan have deres udspring i den enkelte fars psykiske situation, i familien og dens miljø såvel som i det omgivende samfund. De forhold, der udfordrer far-barn-relationer, kan ændre sig over tid i takt med udviklingen i enkeltindviders eller familiers liv og miljø og i samfundet som kulturel og politisk ramme.

Foruden at fokusere på udfordringer fremhæver dette vidensnotat også forhold, der indebærer et potentiale for at styrke far-barn-relationer.

⁹ Strømfeldt Lind 2012

Læsevejledning

Dette vidensnotat er opdelt i fire dele. Opdelingen skal fremme brug af notatet som opslagsværk afhængigt af den enkelte læsers specifikke behov for viden om fædre. Sammenhængende læsning af notatet udstyrer dog læseren med et grundigt indblik i ny forskning om fædres betydning for børn, forhold der udfordrer far-barn-relationer, og viden om virksomme elementer i tilbud til fædre. Hvor det er relevant, opsummeres pointer fra vidensnotatet fra 2016. Hvis du som læser ønsker mere uddybende indsigt i nogle af de temaer, ligger det første vidensnotat tilgængeligt på Center for Børnelivs hjemmeside¹⁰. Efter opsummeringen af de tidligere tematikker, uddybes den nyeste forskning om emnet. Vidensnotatet er struktureret på denne måde for at vise, hvordan den nye forskning bygger videre på og nuancerer, hvad vi allerede ved, og hvor der er kommet helt ny viden til, siden vidensnotatet blev udarbejdet i 2016.

Vidensnotatets fire dele:

1. Del: Fædres betydning for børn
2. Del: Forhold der kan udfordre far-barn-relationer
3. Del: Forskningsbaserede råd til udvikling af gruppetilbud til fædre
4. Del: Fædreindsatser, der husker mor, gavner børnene

Vidensnotatet afrundes af en række anbefalinger, der bringer svar på de ni nye spørgsmål fra praksis, som findes i notatets indledende afsnit.

¹⁰ <https://www.centerforboerneliv.dk/udgivelser/egne-rapporter>

DEL 1

FÆDRES BETYDNING FOR BØRN

1.1 Nye fædre - ny maskulinitet

Centrale pointer fra forrige vidensnotat om fædre:

- I 2016 brugte fædre i Danmark mere tid på deres børn end tidligere i historien, og det gjaldt i særdeleshed i de nordiske lande
- Ifølge moderne mænd fra alle sociale lag kan far sagtens både være maskulin og omsorgsperson
- Fædre med længerevarende uddannelse bruger stadig mest tid på børneomsorg
- Maskuline dyder som autonomi, styrke og forsørgeransvar gør sig fortsat gældende
- Manderollen bærer præg af ambivalens, da mænd forventes at være følsomme og omsorgsfulde derhjemme, men udvise styrke, dominans og større følelseskontrol på arbejdspladsen

Fædre bruger stadig mere tid på deres børn

Fædre i Danmark ser ud til at involvere sig mere i deres børn end nogensinde før: Nye danske tal viser, at fædre gennemsnitligt brugte en time og et kvarter mere på deres børn i 2018 sammenlignet med tal fra 2001. Det vil sige, at fædre nu dagligt bruger 2 timer og 1 kvarter på børneomsorg i gennemsnit, mens mødre bruger 2 timer og 55 minutter. Her kan spores en lille udligning mellem kønnene, da fars tidsforbrug med børn er steget mere end mors over de sidste årtier. Billedet er dog fortsat, at de længst uddannede fædre bruger mere tid med deres børn end fædre uden uddannelse – faktisk dobbelt så meget. Samme tendens gør sig gældende for mødre. Billedet er således, at børn tilbringer mindre tid med både far og mor, jo kortere uddannelse forældrene har¹¹.

Også på internationalt plan er vi vidner til en øget fædreinvolvering: Det fremgår af et internationalt litteraturstudie, at fædre i dag er tre gange så engagerede i børneomsorg som for 50 år siden¹².

¹¹ Bonke & Eiler Wiese Christensen 2018. Forældres tidsforbrug på deres børn måles i undersøgelsen på såkaldt "aktive omsorgsdage" – derfor trækker skilsmisse og mindre samvær med børn som følge af deleordninger ikke ned i regnskabet.

¹² Fabiano & Caserta 2018.

1.2 Fars betydning for børns udvikling og trivsel

Centrale pointer fra forrige vidensnotat om fædre:

- Fædres tidlige involvering i børneomsorg kan grundlægge en varig relation og styrke børns trivsel
- Fædres positive involvering i børns liv styrker børnenes udvikling og muligheder for uddannelse¹³
- Denne sammenhæng ses på tværs af sociale skel og uafhængigt af familiens etniske baggrund
- Børn af omsorgsfulde fædre har bedre vilkår for at udvikle robusthed
- Døtre af omsorgsfulde fædre bliver ofte ambitiøse, mens sønner selv bliver omsorgsfulde fædre
- Relationen til far har betydning for børns trivsel – også når de ikke bor sammen med ham

Fars tidlige betydning for det lille barns amning, søvn og trivsel

Far har stor betydning for børns sundhed og trivsel – og det gælder helt fra starten af barnets liv. Det viser ny forskning en række tegn på. For det første kædes fædreinvolvering sammen med en lavere risiko for lav fødselsvægt, tidlig fødsel og spædbarnsdød¹⁴. For det andet har fædres tilstedeværelse og holdning til amning betydning for, om mødre ammer deres børn, og hvor længe de ammer¹⁵. Mødre, der oplever tilfredshed med farens deltagelse i børneomsorg og husarbejde, har tendens til at amme i flere måneder end andre mødre i barnets første halve leveår¹⁶. Hos unge vordende forældre under 25 år er fars holdning helt afgørende for amningen: Der er nemlig dobbelt så stor risiko for, at mor fravælger amning eller kun ammer i kort tid, hvis den unge far ikke har ønsket graviditeten¹⁷. Også når det angår småbørns søvn, er far vigtig. Et nyt studie viser nemlig, at fædres følelsesmæssige støtte af deres 2-3-årige børn har en positiv indflydelse på længden af børnenes søvn¹⁸.

Vigtigheden af fars tidlige tilstedeværelse i børns liv bliver endnu mere tydelig, når far mangler. Ny forskning viser en signifikant sammenhæng mellem børns udvikling af adfærdsforstyrrelser i 11-års-alderen og farens fraflytning fra hjemmet før barnets 3,5 års alder. Statistiske undersøgelser viser, at børns risici for at udvikle disse forstyrrelser fordobles, når far har forladt hjemmet tidligt i barnets liv, mens der ikke kan spores nogen signifikant sammenhæng, når fraflytningen sker senere i barnets liv. Studiet tager højde for forældrenes sociale baggrund, der ikke ser ud til at ændre på billedet¹⁹.

¹³ Fars involvering defineres her som støtte af børns læring og uddannelse, støtte af børns mentale trivsel, opdragelse med henblik på at støtte børns sociale adfærd og andre former for støtte, herunder leg med barnet.

¹⁴ Lee et al 2018.

¹⁵ Al Namir et al 2017.

¹⁶ Tombeau Cost et al 2018

¹⁷ Wallenborn, Masho & Ratliff 2017.

¹⁸ Bernier et al 2016. Fædres omsorg målt med Montreal Father's Involvement Questionnaire, som måler på følelsesmæssig støtte, at åbne barnet ud mod verden, basal pleje, fysisk leg, "Evocation" (at mindes og tale om barnet eller oplevelser med barnet, mens barnet er fraværende), disciplin og praktisk deltagelse i arbejdet i hjemmet.

¹⁹ Craig AG et al 2018.

1.3 Hvad fremmer den helt tidlige tilknytning mellem fædre og børn?

Centrale pointer fra forrige vidensnotat om fædre:

- Ifølge nutidens tilknytningsforskere er fædre og mødre på lige fod i stand til at støtte børns udvikling af tryk tilknytning såvel som udforskning af verden
- Mødre og fædre har dog fortsat tendens til at gentage traditionelle kønsroller, hvor mor står for den kropslige børneomsorg, mens far oftere er den, der leger og tumler med børnene
- Især fars sensitive²⁰ udfordring af barnet under leg kan vise kvaliteten af far-barn-tilknytningen
- Tilknytningsmønstre går i arv. Mange forældre gentager de mønstre, de selv er vokset op med
- Fædres evne til at mentalisere – at reflektere over egen såvel som andres mentale tilstand – har betydning for far-barn-relationernes kvalitet

Betydningen af fars tidlige kontakt med sit barn

Ny forskning viser, at fars hud-til-hud kontakt med sit nyfødte spædbarn styrker barnets trivsel på samme måde, som når mor og spædbarn har hud-til-hud kontakt²¹ – og så kan denne kontakt have indflydelse på fars mentale trivsel efter fødslen. Hud-til-hud kontakt med spædbarnet mindsker nemlig stress og angst hos fædre, der samtidig bliver mere engagerede og verbale i deres kommunikation med spædbarnet²².

Fars tidlige evne til at være mentalt nærværende har også betydning for fædres og børns chancer for at opbygge stærke relationer – og her ser vi, at mor spiller en central rolle: For det første har fars forhold til mor betydning for, hvor meget han engagerer sig i graviditet og fødsel²³. For det andet viser forskning, at fædre er bedre til at mentalisere i kontakten med deres etårige børn, når de trives i deres parforhold. Denne sammenhæng mellem god trivsel i parforholdet og udvikling af tætte forælder-barn-relationer er mere udtalt hos fædre end hos mødre²⁴.

Der er således god ræson i at arbejde for at støtte tidlig involvering af fædre. Det øger nemlig sandsynligheden for, at fædrene fortsat vil engagere sig i børnenes liv, også selv om der skulle opstå konflikter i parforholdet²⁵. Som udgangspunkt afspejler fars handle-mønstre over for spædbarnet den omsorg, han selv har mødt i barndommen. Nye studier kan bekræfte, at fars engagement under graviditet og fødsel tit hænger sammen med kvaliteten af fædrenes tilknytning til egne forældre²⁶. Et nyt svensk studie peger dog også på, at forældres hjerner former sig efter deres adfærd, hvilket igen gør det ekstra vigtigt, at fædre kommer tidligt på banen, når det gælder børneomsorg²⁷.

²⁰ Sensitivitet defineres her som fædres engagement, støttende involvering, varme og nærvær (Grossman et al 2008).

²¹ Spædbarnet har samme udbytte af hud-til-hud-kontakt med far som med mor: Bl.a. balancering af temperatur, hjerterytme og iltning.

²² Shorey, Hog-Gu & Morelius 2016

²³ Xue et al 2018

²⁴ Cooke et al 2017

²⁵ Wilson et al 2016.

²⁶ Xue et al 2018.

²⁷ Wells 2016.

Fædre kan fortsat styrke børns udvikling og uddannelseschancer

Vidensnotatet fra 2016 viste, at fædre kan spille en vigtig rolle for børns uddannelseschancer, og denne pointe går igen i ny forskning: Her ser vi, at fars højtlesning kan styrke børns sproglige evner, og at fædres involvering styrker børnenes socialisering, sprogudvikling og uddannelsesmuligheder²⁸. Desuden finder en litteraturgennemgang, at nærværende, engagerede og sensitive fædre er med til at ruste børn til skolelivet og på længere sigt til tilværelsen som engagerede og ansvarsfulde samfundsborgere²⁹. Et tredje studie opsummerer, at børn med en tæt relation til deres far, er bedre stillet i forhold til at udvikle empati, selvkontrol, selvtillid, sociale såvel som kognitive evner og venskaber. De oplever færre vanskeligheder i skolen og har færre adfærdsproblemer end børn med mere distancerede forhold til deres far³⁰.

Involverede fædre skærmer børn og unge mod mistrivsel

Nærværende og sensitive fædres involvering kan skærme børn mod mistrivsel. For det første ser det ud til, at især fædres udfordrende leg gør en forskel, når det handler om at forebygge angst hos småbørn³¹. For det andet kan tilstedeværelsen af en sensitiv og engageret far halvere børns risiko for at udvikle psykiske lidelser, i familier hvor mor lider af kronisk depression³². For det tredje kan det forebygge depression og styrke selvværdet hos skole- og teenagepiger, når fædre – såvel som mødre – støtter pigernes udvikling af selvstændighed i barndommen³³. Når det gælder de større børn, viser undersøgelser også, at fædres kærlighed og accept kan mindske unges eksternaliserende adfærd, kriminalitet og stofmisbrug og samtidig ruste de unge, så de får lettere ved at tackle økonomisk stress og modgang i livet³⁴.

²⁸ Varghese & Wachen 2016, Babinski 2017, Fabiano & Caserta 2018.

²⁹ Kelly 2018.

³⁰ Wilson et al 2016.

³¹ Möller et al 2016.

³² Vakrat, Apter-Levy & Feldman 2018.

³³ Duineveld et al 2017. Denne støtte af selvstændighed beskrives i studiet på følgende måde: Når forældrene tager barnets perspektiv, når de skitserer relevante valgmuligheder, når de støtter barnet i at tage selvstændige beslutninger og når de opmuntrer barnet til at tage initiativ og være undersøgende.

³⁴ Li & Meier 2017.

1.4 Netværkets betydning

Centrale pointer fra forrige vidensnotat om fædre:

- Fædre kan have svært ved at bede om hjælp og tage initiativ til at tale om følelser
- Gode sociale relationer kan beskytte fædre mod stress
- Belastende sociale relationer kan fremme stress og fysiske helbredsproblemer hos fædre
- Svigerfamiliers negative indstilling til unge fædre kan hæmme ikke-samboende fædres muligheder for samvær med deres børn
- Omvendt kan især farmødres engagement styrke relationsdannelsen mellem unge fædre og deres børn efter unge forældres samlivsbrud

Fædre har gavn af sparring med andre fædre

Ny forskning viser, at førstegangsfædre kan opleve et positivt udbytte af at tale med kolleger på arbejdspladsen om forælderrolle og faderskab – især når kollegerne selv er erfarne forældre. Netværket til kollegerne kan give førstegangsfædre inspiration til, hvordan de selv kan finde balancen mellem arbejdsliv og familieliv³⁵. Fædre, der søger støtte og sparring, oplever generelt stor gavn af ansigt-til-ansigt-kontakt med andre fædre³⁶. En anden vigtig social relation, som især appellerer til unge fædre og fædre med sociale udfordringer, er forholdet til en mentor - i særdeleshed når mentoren er en person, som den enkelte far kan spejle sig i³⁷.

³⁵ Kumar, Oliffe & Kelly 2018.

³⁶ Sicouri et al 2018.

³⁷ Higgs, Gomez-Vidal & Austin 2018.

DEL 2

FORHOLD DER KAN UDFORDRE FAR-BARN-RELATIONER

2.1 Strukturelle udfordringer af far-barn-relationer

Strukturelle udfordringer for relationsdannelsen mellem far og barn har sit udspring i den måde, samfundet er organiseret på, og den rammebetydning det får for fædres mulighed for at tilbringe tid sammen med deres børn og opbygge selvstændige erfaringer med børneomsorg. De pointer fra forskningen, som vi har samlet under denne overskrift, vedrører fædres mulighed for barsel, fædre og børns tid sammen efter skilsmissen og fædres møde med omsorgssystemet.

Centrale pointer fra forrige vidensnotat om fædre:

Fædres mulighed for barsel

- I 2016 tog danske fædre mindre barsel end andre fædre i de nordiske lande
- Fædres reelle muligheder for at tage barsel afhænger af deres nærmeste chefs holdning samt af kulturen på arbejdspladsen – uagtet øvrige overenskomster og personalepolitikker
- Nogle mødre agerer gatekeepere i børneomsorg, hvorved far reduceres til mors elev. Tendensen forstærkes, når far samtidig ikke gør sig selvstændige erfaringer med børneomsorg

Fædre og børns tid sammen efter skilsmissen

- 85% af skilsmissebørn havde i 2014 primær bopæl hos mor³⁸ – dog er antallet af deleordninger stigende
- Fædre, der har engageret sig i tidlig børneomsorg, bevarer oftere en tæt kontakt med børnene efter en skilsmisse
- Deleordninger kan reducere konflikter mellem forældre efter en skilsmisse
- Bonusfædre, der engagerer sig i deres bonusbørn, kan styrke disse børns trivsel

Fædres møde med sundhedssystemet

- Far overses i sundhedssystemet og betragtes som en mindre vigtig omsorgsperson end mor

³⁸ Dette tal stammer fra undersøgelsen ”Børn og Unge i Danmark – Velfærd og Trivsel 2014 af Ottosen et al 2014.

2.1.1 Fædres mulighed for barsel

Fædrebarsel kan styrke fædres tidlige engagement i børneliv

En undersøgelse fra 2016 placerer igen Danmark på en nordisk sidsteplads, både når det angår politiske rammer for fædrebarsel og kulturelle værdier om involveret faderskab³⁹. Nu vil et nyt EU-direktiv sikre danske fædre, såvel som andre europæiske fædre, to måneders øremærket barsel – et tilbud, der bortfalder, hvis ikke faren gør brug af det⁴⁰. Dette direktiv vil træde i kraft i Danmark inden for de næste tre år.

Inden for de sidste år er der udkommet flere studier, der tyder på, at fædrebarsel gavner både børn og familier. Hos mænd med en positiv indstilling til fædres moderne omsorgsrolle ser det ud til, at deres engagement i børneomsorgen stiger, jo flere ugers barsel de holder. Det viser en ny amerikansk undersøgelse. Forskerne peger på, at fædrebarsel gør det muligt for mænd at kombinere forsørgerrollen med en mere moderne omsorgsrolle. Det gør det lettere for fædre at leve op til både traditionelle og moderne forventninger til det at være far⁴¹. Fædrebarsel giver samtidig forældrene bedre tid til at udvikle en fælles opdragelsesstil. Endelig ses det, at fædre, der har taget barsel, deltager mere i det huslige arbejde⁴², og det øger mors tilfredshed med parforholdet. Tilsyneladende har det dog ingen betydning for fars tilfredshed med parforholdet⁴³.

Fædrebarsel kan øge fars engagement i børn – og samtidig stiger mors løn

En dansk undersøgelse fra 2017 viser, at mors løn stiger, når far tager barsel. Studiet er baseret på data fra Danmarks Statistik og undersøger betydningen af fem ændringer af barselsreglerne i Danmark fra 1989 til 2002. Med andre ord reducerer fædrebarsel lønforskellen mellem mor og far i to til fire år efter barnets fødsel. Især de to ugers øremærket barsel til fædre, der blev indført i 1998, har haft denne effekt⁴⁴. Forskerens forklaring er, at fædrebarsel øger fædres engagement på hjemmefronten, hvilket giver mødre mulighed for at bruge mere tid på karrieren, således at de nærmer sig fædrenes lønniveau over tid. Samtidig ser det ikke ud til, at fædre, der tager barsel, bliver ”straffet” lønmæssigt på samme vis som mødre, der tager barsel. På den baggrund konkluderer studiet, at fædrebarsel faktisk styrker familiens samlede økonomi⁴⁵.

³⁹ Feldman & Gran 2016.

⁴⁰ Direktivet forventes at træde i kraft i Danmark inden for de næste tre år. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/eu-godkender-maneders-oremaerket-barsel-til-hver-foraelder>

⁴¹ Petts & Knoester 2018.

⁴² Petts & Knoester 2018, Bünning & Pollmann-Schult 2016.

⁴³ Petts & Knoester 2019.

⁴⁴ Da undersøgelsen fokuserer på lønændringer som følge af reformerne, kan undersøgelsen beregne den ’rene’ betydning af fædrebarsel. Det betyder, at fædrebarsel udligner lønforskelle på mænd og kvinder uafhængigt af mors ambitionsniveau og karriereønsker. Det er en vigtig pointe, da det viser, at undersøgelsens resultater ikke er betinget af, at karrierekvinder har tendens til at finde sammen med mænd, der vil tage barsel.

⁴⁵ Andersen 2018.

Øremærket fædrebarsel og andre tilskudsordninger kan reducere fars arbejdstid

Sidste vidensnotat viste, at det kan fremme fædres involvering i børns liv, hvis de arbejder færre timer. Et nyere studie, der sammenholder data fra 28 EU-lande, fokuserer på, hvordan forskellige politiske løsninger og tilskudsordninger stimulerer mødre og fædre til at gå ned i arbejdstid⁴⁶. Mens lang øremærket barsel til mødre ser ud til at få fædre til at skrue op for arbejdstiden for at tjene til familien, så har øremærket barsel til fædre den omvendte effekt: Den får fædre til at skrue ned for arbejdstiden i de første år efter barnets fødsel. Dette gælder i særdeleshed fædre med mellemlang uddannelse. Fædre med kort uddannelse sætter kun arbejdstiden ned, hvis de har mulighed for økonomisk compensation gennem andre familietilskud. Det er studiets konklusion, at fædre med lang uddannelse går ned i tid, fordi de har råd – og muligvis også fordi disse fædre har en anden indstilling til farrollen og lever i mere ligestillede forhold end fædre med kortere uddannelse. Når det angår øremærket fædrebarsel viser studiet, at denne politiske rammesætning skaber gode vilkår for far-barn-relationsdannelsen, fordi fædre får bedre tid til at gøre sig selvstændige erfaringer i farrollen, samtidig med at den styrker fundamentet for tætte og varige relationer mellem far og barn.

2.1.2 Fædre og børns tid sammen efter skilsmissen

Flere skilsmissebørn har fået mere tid med far

I Danmark ender halvdelen af alle ægteskaber i skilsmisse⁴⁷. I brudte familier har de allerfleste børn i dag stadig primær bopæl hos mor, mens 6% af de små børn og 17% af de 15-årige børn har adresse hos far. Samtidig ses en markant stigning i antallet af deleordninger: Hvert tredje skilsmissebarn lever nu på skift hos mor og far, mod hvert sjette barn tilbage i 2009⁴⁸. I samme periode er andelen af børn, der lever helt uden kontakt til den ikke-samboende forælder, som oftest er faren, faldet en del fra 20% til 14%. Det viser det danske forsknings- og analysecenter VIVEs nyeste kortlægning af børn og unges trivsel i Danmark. Kort sagt har flere børn af skilte forældre samlet set fået mere tid sammen med deres far⁴⁹.

Deleordninger og egenskaber hos forældre i deleordninger styrker børns trivsel

I forrige vidensnotat så vi, at skilsmissebørn trives bedst i deleordninger mellem mor og far. Dengang var det uvist, om det var selve deleordningen, der gavnede børnene, eller i højere grad særlige egenskaber hos de forældre, der valgte deleordninger. VIVE har siden undersøgt dette forhold nærmere. Deres analyse viser, at begge dele har betydning: Børns samvær med både mor og far er en forudsætning for de nære forælder-barn-relationer, der netop styrker børnenes trivsel. Samtidig har forældre, der vælger deleordninger, ofte gode, stabile arbejds- og indkomstforhold, og bruddet har ofte fundet sted uden større konflikter. De har også ofte levet længere tid sammen som kernefamilie, og det har givet familiens børn mulighed for at opbygge tættere relationer til begge forældre før bruddet⁵⁰.

⁴⁶ Bünning & Pollmann-Schult 2016.

⁴⁷ I perioden 2008-2018 er skilsmisseprocenten i Danmark svinget op og ned mellem 44% (i 2010 og 2011) og 54% (i 2014). I 2018 var skilsmisseprocenten 45% <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/befolkning-og-valg/vielser-og-skilsmisser/skilsmisser>

⁴⁸ I 2009 valgte 16% af skilte familier en deleordning, mens tallet i 2017 var helt oppe på 37%.

⁴⁹ Heide Ottosen et al 2018.

⁵⁰ Heide Ottosen et al 2018.

Familier i socialt udfordrede situationer vælger sjældent deleordninger

Omvendt ser forskere hos VIVE, at skilsmisser med et højt konfliktniveau sjældent ender med deleordninger. Disse skilsmisser sker ofte, når børnene er små, når mødre har kort uddannelse, og når fædrenes forsørgerevne er begrænset. I disse familier har børnene kortere tid til at opbygge relationer med begge forældre før bruddet, og når skilsmissen ikke følges af en deleordning, kan det især udfordre barnets relation til sin far⁵¹.

Børn, der bor med en enlig mor eller far, har stadig ringere trivsel end andre børn

Et nyt svensk studie viser, at 10-18-årige børn i deleordninger trives lige så godt som børn i kernefamilier⁵². Dog ser børn, der bor med en enlig forælder – oftest moren – stadig ud til at have ringere trivsel end andre børn,⁵³ og det kan hænge sammen med økonomisk knaphed i disse familier⁵⁴. Dette kan bekræfte det første vidensnotats pointe om, at to nære forældre er bedre end én, også selvom forældrene ikke er sammen.

HUSK AT...

Informere fædre såvel som mødre om, at børn trives bedst med to nære forældre

2.1.3 Fædres møde med sundhedssystemet

Fædre savner anerkendelse i sundhedssystemet under graviditet og fødsel

I mødet med sundhedssystemet oplever far stadig ikke samme anerkendelse som mor. Det er både konklusionen i nye danske og udenlandske studier. Mange sundhedsprofessionelle har fortsat lave forventninger til eller fordomme om fædres omsorgsevner. Det påpeger forskerne bag et nyt australsk forskningsreview, hvor de yderligere tilføjer, at det fastholder fædre i en underskudsposition, når fagprofessionelle ser dem som en gruppe med utilstrækkelig viden om samt behov for oplæring i børneomsorg⁵⁵. En dansk undersøgelse viser, at sygeplejersker og jordemødre behandler far som 'den praktiske fyr i skyggen' – en rolle, faren også selv hurtigt indtager⁵⁶.

Et svensk studie påpeger, at mor er modtager af alle tilbud i forbindelse med fødslen, fordi hun betragtes som "patienten", mens far står på sidelinjen⁵⁷. Det kan skabe usikkerhed i farrollen, når fædre oplever at blive ekskluderet af sundhedssystemet.

⁵¹ Heide Ottosen et al 2018.

⁵² Trivsel er i studiet målt på økonomiske og materielle forhold, sociale relationer til forældre og venner samt sundhed og sund adfærd.

⁵³ Fransson E et al 2018, Ottosen et al 2018.

⁵⁴ Ottosen et al 2018.

⁵⁵ Lechowicz et al 2018.

⁵⁶ Feenstra, Nilsson & Danbjørg 2018.

⁵⁷ Wells 2016.

Særligt efter komplicerede fødsler kan det gå ud over fars mentale trivsel, hvis han ikke oplever at blive inddraget og informeret tilstrækkeligt⁵⁸.

Det er forskernes budskab, at de fagprofessionelle på fødeafdelingerne bør gøre en større tidlig indsats for at anerkende far som omsorgsperson og være opmærksomme på fædres behov,⁵⁹ i særdeleshed i forbindelse med komplicerede fødsler⁶⁰.

HUSK AT...

Fagprofessionelle inden for sundheds- og omsorgssystemet kan stadig blive bedre til at anerkende fædre

⁵⁸ Vallin, Nestander & Wells 2019.

⁵⁹ Feenstra, Nilsson & Danbjørg 2018.

⁶⁰ Vallin, Nestander & Wells 2019.

2.2 Sociale udfordringer af far-barn-relationer

Centrale pointer fra første vidensnotat om fædre:

- Det kan udfordre far-barn-relationer, hvis familiens socioøkonomiske råderum er begrænset af forældrenes lave uddannelsesniveau, lave indkomst og arbejdsløshed
- Marginaliserede fædre får ofte børn tidligt i livet
- Marginaliserede fædre bruger mindre tid med og har en mindre fortrolig relation til deres børn
- Småbørn af fædre med kort eller ingen uddannelse har ofte et begrænset sprog
- Marginaliserede fædre bliver oftere skilt og mister oftere samvær med deres børn herefter
- Marginalisering kan lede til alkohol- og stofmisbrug og kriminalitet, som kan true børns trivsel, hvilket kan resultere i, at børnene bliver anbragt uden for hjemmet
- Børn af indsatte fædre møder ikke samme medfølelse fra omverdenen som børn, der mangler deres forældre af andre årsager
- Summen af risikofaktorer i børneliv er høj hos børn af marginaliserede forældre
- Social marginalisering ser i nogen grad ud til at gå i arv fra forældre til børn

Sociale udfordringer hos far og i hjemmet øger risikoen for vanrøgt af børn⁶¹

Et nyt tysk studie, der skal forebygge børns tidlige mistrivsel, viser, at økonomiske problemer i familien samt ustabile boligforhold øger risikoen for, at børn lider fysisk eller følelsesmæssig overlast i hjemmet. Det kan forværre situationen, hvis far er psykisk syg, ung, arbejdsløs, eller hvis far er fraværende, så moren står alene med barnet. Det ser ud til at være summen af disse udfordringer, der øger risikoen for svigt, vold eller overgreb mod børn i familien⁶².

Relationer til fædre med misbrugsproblemer kan fortsat skade børn

Misbrug af alkohol og stoffer er, som nævnt, mere udtalt blandt socialt udfordrede fædre. En ny undersøgelse baseret på interviews, viser, at vordende fædre med misbrugsproblemer både er bange for at udsætte deres familie for vold under påvirkning af stoffer eller alkohol, og at de samtidig også er bange for at skade barnets trivsel, hvis de er helt fraværende i barnets liv⁶³. Ifølge nye undersøgelser er disse bekymringer meget relevante: Studier viser nemlig, at det kan trigge udvikling af misbrug og vanskeligheder med at gennemføre uddannelse hos børn af fædre med misbrugsproblemer – både i de tilfælde, hvor de er vokset op sammen med⁶⁴ og uden deres far⁶⁵. Fædres misbrugsvaner ser altså ud til at påvirke børn – uanset om de er til stede eller fraværende under børnenes opvækst. Her kan det undre, at faderskabets betydning sjældent betones i

⁶¹ Omfanget af forskning om socialt udsatte børn og familier er meget stort. For et mere udtømmende overblik over socialt udsatte børnefamiliers liv og vilkår henvises til NUBU - Nationalt Videnscenter for Udsatte Børn og Unge.

⁶² Metzner, Wlodarczyk & Pawils 2017.

⁶³ Magnus & Benoit 2017.

⁶⁴ Carbonneau, Vitaro & Tremblay 2018.

⁶⁵ Sadler et al 2017.

afvænningsindsatser til mænd, når der ellers er gode erfaringer med at bruge moderskabet som empowerment i indsatser, der skal hjælpe kvinder ud af misbrug. Det vil den nye amerikanske intervention *Fathers For Change* ændre på⁶⁶.

Ikke-samboende fædres betydning for børn i hjem med ressourceknaphed

En ny undersøgelse viser, at ikke-samboende fædre kan gøre en forskel for, hvor godt deres børn klarer sig i skolen – især i de tilfælde, hvor mor har kort uddannelse⁶⁷. En anden pointe i den nye forskning er, at børn, der er blevet fjernet fra deres mor, har større chance for at kunne flytte hjem til hende igen, hvis deres far også involverer sig i dem, og den tendens er gældende, uanset om faren er samboende med sin familie eller ej⁶⁸. Fædrenes engagement i børnenes liv kan altså øge familiens samlede ressourcer til børneomsorg i en sådan grad, at det kan påvirke børnenes skolegang og trivsel i en positiv retning.

Nye indsatser styrker børns relationer til fædre i socialt udfordrede situationer

I forskningen spores en opkomst af nye amerikanske indsatser, der skal støtte op om kontakten mellem børn og fædre med lav indkomst. Et nyt litteraturreview har nemlig vist, at kvaliteten af far-barn-relationer har større effekt på barnets trivsel og udvikling end omfanget af samvær og den økonomi, som ikke-samboende fædre kan bidrage med. Forskning viser samtidig, at der er større sandsynlighed for, at fædre med lav indkomst vil komme til at betale børnebidrag, hvis de oplever at være vigtige for deres børn⁶⁹.

Endnu en udfordring er, at mange af disse fædre har børn fra flere forskellige parforhold. Et nyere studie viser, at fædre, der har børn med forskellige kvinder, også ofte har ustabile forhold i tilværelsen, når det gælder bolig, arbejde og materiel velfærd. Her kræver støtte af far-barn-relationer en særlig opmærksomhed på fædrenes særligt komplicerede livssituation⁷⁰.

Sociale fædre kan øge bonusbørns livschancer

Børn i familier med kun en forælder risikerer at have ringere trivsel og udvikle en mere udtalt risikoadfærd i ungdomsårene end børn med to engagerede forældre – uanset om de engagerede forældre er skilt eller bor sammen. Nu viser et nyt studie, at det kan få markant betydning for børns livschancer, hvis moren finder sammen med en mand, der engagerer sig i sine bonusbørn og bringer nye ressourcer med sig. Disse sociale fædre kan få afgørende betydning for, hvordan deres bonusbørn klarer sig på arbejdsmarkedet som voksne. Det er studiets pointe, at den biologiske far tilsyneladende helt kan undværes, hvis bonusfaren tjener penge og engagerer sig i barnet – i hvert fald ud fra børnenes status i voksenlivet at dømme. Til gengæld har bonusmødres tilstedeværelse ikke samme betydning for deres bonusbørns livschancer⁷¹.

⁶⁶ Stover et al 2018.

⁶⁷ Tanskanen & Erola 2017.

⁶⁸ D'Andrade 2017.

⁶⁹ Higgs, Gomez-Vidal & Austin 2018.

⁷⁰ Petren 2017.

⁷¹ Erola & Jalovaara 2017.

HUSK AT...

Forældreskabet kan stimulere empowerment hos fædre med psykosociale problemer – fordi de får noget at kæmpe for.

2.3 Psykiske udfordringer af far-barn-relationer

Centrale pointer fra første vidensnotat om fædre:

- I 2016 blev det anslået, at 7% af fædre og 10-14% af mødre udviklede depression i forbindelse med en fødsel
- WHO anslår, at depression vil være den største globale sygdomsbyrde i 2020
- Angst forekommer ofte sammen med depression hos fædre
- Maskuline reaktioner på depression er tilbagetrækning fra nære relationer, sænket stresstærskel, en mere aggressiv adfærd og følelser af udbrændthed, tomhed og uforklarlig træthed
- Fædre, der udvikler depression, har ofte selv oplevet problemer med tilknytning i barndommen
- Somme tider ses såkaldt mandlige og kvindelige symptomer på depression hos personer af modsatte køn – derfor screenes både mødre og fædre mange steder med to skemaer, nemlig EPDS og Gotlandskalaen.
- Fædres depression i forbindelse med en fødsel forekommer ofte samtidig med parforholdsproblemer og andre stressende livsbegivenheder
- Fædre, der får depression i forbindelse med en fødsel, har ofte tidligere haft depressive perioder
- Fars depression påvirker ofte drengebørn mest og kan resultere i adfærdsproblemer, hyperaktivitet og begrænsninger i sprogudvikling
- Sygdom i familien rammer fædre psykisk, da maskuline idealer om usårlighed og styrke udfordres
- Tidlig involvering i børneomsorg kan sænke fædres stressniveau og forebygge depression
- Fædre kan finde det vanskeligt at søge hjælp, når de har det svært

Depressioner hos fædre - nye tal i Danmark og udlandet

Omfanget af international forskning om fædres depression er fordoblet siden 2009. Det har gjort det muligt for en gruppe forskere at sammenholde resultater fra en lang række studier. På baggrund af 74 studier med over 40.000 informanter tilsammen vurderer forskere, at 8,4%⁷² af alle fædre udvikler depression i forbindelse med en fødsel. Tallet er lidt højere i USA og lavere i Europa. Et dansk forskningsprojekt fra 2017, hvor praktiserende læger screenede 529 vordende fædre for depression, viser en forekomst på 8%⁷³. På baggrund af disse to studier er det nyeste estimat, at cirka 8% af danske fædre udvikler fødselsdepression⁷⁴.

⁷² Cameron, Sedov & Tomfohr-Madsen 2016.

Konfindensintervallet for procentdelen af fædre med depression - forstået som det spænd, som forskerne forventer at den reelle værdi må befinde sig inden for - er 7,2% -9,6%. Dvs. ved statistisk test på baggrund af data fra de mange undersøgelser, så befinder det såkaldt sande gennemsnit sig et sted mellem 7,2 og 9,6%. Undersøgelsen viser samtidig, at forekomsten af depression hos fædre er lavere i Europa end i USA. På den baggrund kan vi bruge undersøgelsen til at bekræfte, at et tidligere estimat på, at 7% af fædre i Danmark udvikler depression stadig ser ud til at passe.

⁷³ Madsen 2017.

⁷⁴ Det er svært at opgøre den præcise forekomst af fødselsdepression hos fædre. For det første fordi der verden over bruges en række forskellige målemetoder. Den mest anvendte er fortsat EPDS, men der findes mindst 10 andre metoder. For det andet sættes grænseværdien for depression forskelligt i de mange studier. Det er konklusionen på et studie af 52 undersøgelser af fødselsdepression hos mænd (Peréz et al 2017).

Mødres psykiske mistrivsel kan trigge depression hos far – og omvendt

Langt flere fædre udvikler depression, hvis barnets mor også er depressiv. En sammenfatning af 11 internationale studier viser nemlig, at depression rammer mellem 24-50% af de mandlige partnere til depressive mødre⁷⁵. Fædres depression under graviditeten kan også forværre mors depressive symptomer efter fødslen⁷⁶. Samtidig viser et tredje studie, at mødre har signifikant lavere risiko for at udvikle depression, hvis de oplever en retfærdig 'arbejdsdeling' med far i forhold til den tidlige børneomsorg⁷⁷.

I indsatser, der skal styrke fædres mentale trivsel, er det således en vigtig pointe at have fokus på begge forældres situation og deres indbyrdes samspil. Ny forskning opfordrer til et paradigmeskifte i forhold til opsporing af mental mistrivsel i familier. Da både forældre og børn ser ud til at påvirke hinanden indbyrdes, foreslår forskere et bredere, systemisk familieperspektiv med fokus på forældre-barn-relationer og relationer mellem forældrene⁷⁸.

Andre årsager til at fædre får depression

Der er mange årsager til, at fædre kan udvikle mental mistrivsel og i værste fald depression i forbindelse med en fødsel. Nye undersøgelser opridser følgende grunde:

- Tidligere forekomst af depression hos faren⁷⁹
- Når far ikke har ønsket graviditeten⁸⁰
- Manglende mulighed for at skabe bånd til det ufødte barn under graviditeten⁸¹
- Den sårbare overgang til faderskabet (håndtering af nye følelser og ny rolle)⁸²
- Søvnproblemer hos spædbarnet, der udfordrer familiens søvn⁸³
- Udfordringer i parforholdet og for lidt intimitet⁸⁴
- Når far oplever at være tilskuer til mor-barn-bonding⁸⁵
- Fars dilemma i både at skulle være forsørger og omsorgsperson⁸⁶
- Risiko for social isolation samt manglende støtte og netværk⁸⁷
- Økonomiske problemer i familien⁸⁸
- Hvis far må undvære barsel⁸⁹

⁷⁵ Rominov et al 2016.

⁷⁶ Paulson et al 2016.

⁷⁷ DeMaris & Mahoney 2017.

⁷⁸ Wong et al 2016.

⁷⁹ Philpott & Corcoran 2018.

⁸⁰ Top et al 2016.

⁸¹ Knapman 2018.

⁸² Knapman 2018, Philpott & Corcoran 2018.

⁸³ Philpott & Corcoran 2018.

⁸⁴ Knapman 2018.

⁸⁵ Kumar, Oliffe & Kelly 2018.

⁸⁶ Top et al 2016, Knapman 2018.

⁸⁷ Philpott & Corcoran 2018.

⁸⁸ Philpott & Corcoran 2018.

⁸⁹ Philpott & Corcoran 2018.

Sådan påvirker fars depression yngre og ældre børn

Ny forskning viser, at relationen mellem børn og fædre med depression kan bære præg af, at fædre taler, synger og læser mindre med deres børn, hvilket kan påvirke børnenes sprogudvikling.⁹⁰ Det medfører også en øget risiko for, at fædre slår deres børn, og at de har mindre positiv indstilling samt udviser mindre varme og sensitivitet som far.⁹¹ Yderligere udviser deprimerede fædre også mere fjendtlighed, grænseoverskridende adfærd⁹² og mangel på engagement⁹³.

Nye studier kan bekræfte, at både fædres depression og angst påvirker børnene. Hos spædbørn kan fars depression medføre, at de smiler og griner mindre end andre børn⁹⁴. Småbørn kan have tendens til hyperaktivitet og til at græde mere, og i værste fald kan farens mistvivsel medføre svækkelse af barnets fysiske, psykiske og sociale udvikling⁹⁵. Hos yngre børn⁹⁶ kan fars mistvivsel trigge både internaliserende, indelukket adfærd, angst⁹⁷ og eksternaliserende adfærd såsom aggressivitet⁹⁸. I teenageårene kan nogle børn med depressive fædre have tendenser til at blive mere udadreagerende, mens andre vender reaktionerne indad,⁹⁹ og forskning kæder depression hos fædre sammen med depression hos deres teenagebørn¹⁰⁰.

Fædres depression kan opspores allerede i graviditeten

Da fædres depression kan skade børns trivsel allerede fra spædbarnstadiet, er indsatser på området vigtige. Fædres depression kan nemlig opspores allerede under graviditeten. Det viser både et dansk og et udenlandsk studie¹⁰¹. På den baggrund anbefaler den danske forsker Svend Aage Madsen, at screening for fødselsdepression hos fædre såvel som mødre rykkes til 24. graviditetsuge for at forebygge de skader på børn og familier, som depression kan medføre¹⁰². Den tidlige opsporing ser også ud til at kunne betale sig i et samfundsperspektiv: Ny svensk forskning viser nemlig, at screening af fædre for depression i forbindelse med en fødsel er en omkostningseffektiv indsats, der på sigt sparer samfundet for penge¹⁰³.

HUSK AT...

Hvis du finder en mor med depression, så husk at undersøge, hvordan far har det

⁹⁰ Knapman 2018.

⁹¹ Knapman 2018.

⁹² "Intrusiveness"

⁹³ Knapman 2018.

⁹⁴ Knapman 2018.

⁹⁵ Gentile & Fusco 2017.

⁹⁶ Gulenc 2018.

⁹⁷ Gibler, Kalomiris & Kiel 2018.

⁹⁸ Narayanan & Nærde 2016, Sweeney & MacBeth 2016.

⁹⁹ Shafer, Fielding & Wendt 2017.

¹⁰⁰ Lewis G et al 2017.

¹⁰¹ Madsen 2017, Maleki, Faghihzadeh og Niroomand 2018.

¹⁰² Madsen 2017.

¹⁰³ Asper et al 2018.

2.4 Udfordringer af far-barn-relationer når far er ung

Centrale pointer fra første vidensnotat om fædre:

- Mænd, der bliver fædre, når de er under 25 år, har ofte selv haft en svær opvækst
- Mange unge fædre har lav indkomst, ikke færdiggjort uddannelse og ustabile boligforhold
- Depression er udbredt blandt unge fædre
- Parforhold mellem unge forældre ender ofte med brud
- Unge fædres relationer til deres børn afhænger ofte af, om de har en positiv relation til barnets mor
- Et intakt forhold til barnets mor er unge fædres bedste chance for en tæt relation til deres børn
- Moderen og svigerfamilien kan tage afstand til en ung far, hvis han ikke kan løfte forsørgeransvaret
- Mødre kan finde på at nægte unge fædre samvær med deres børn, hvis fædrene har begrænset uddannelse, er tidligere straffet eller har fået nye kærester
- Farmødre kan have en positiv indflydelse på unge fædres involvering i deres børn
- Ungt faderskab kan udtrykke empowerment – mening med tilværelsen og noget at kæmpe for

Unge fædre betragtes som et problem

I en vestlig kulturel ramme er det en udbredt opfattelse, at forældreskabet hører voksenlivet til som en begivenhed, der bør ligge *efter* en række andre milepæle såsom uddannelse, stabile arbejdsforhold og indkomst samt et velfungerende parforhold. Da unge forældre ikke lever op til denne norm, afføder det opfattelser af det unge forældreskab som noget, der kræver styring eller intervention. Det udleder en engelsk sociolog og forsker på baggrund af en række nyere studier af unge fædre. Hun finder, at særligt det unge faderskab betragtes som noget problematisk i sig selv. Selvom unge mødre også kan opleve stigmatisering i forbindelse med graviditet og moderskab, så bliver de alligevel betragtet som mere retmæssige modtagere af hjælp eller støtte, mens unge fædre i højere grad betragtes som 'en del af problemet' end 'en del af løsningen'¹⁰⁴.

Dobbelt eksklusion af unge fædre

I litteraturen fremstilles unge fædre ofte som uansvarlige, fraværende, voldelige, kriminelle og socialt ekskluderede. Således knyttes særlige risikoforståelser til det unge faderskab, og det beror på en bekymring for, at alle unge fædre kan udgøre en særlig risiko for deres børns trivsel. Hanna (2018) beskriver, hvordan nogle unge fædre her oplever en dobbelt negativ eksklusion, fordi de er fædre og samtidig unge. Denne stigmatisering af unge fædre er problematisk, da den kan føre til gensidig mistillid mellem den unge far og systemet, så unge fædre enten ikke tænkes ind i sociale indsatser eller holder sig væk, selvom de har behov for hjælp.

¹⁰⁴ Hanna 2018.

2.5 Udfordringer af far-barn-relationer knyttet til minoritetsfaderskab

Vidensnotatet fra 2016 belyste etniske minoritetsfædres mulige udfordringer i faderskabet, og vi bringer her de nyeste forskningsresultater på det felt. Da der siden 2016 er udkommet flere studier om queer-fædres situation og udfordringer som forældre, suppleres afsnittet om etniske minoritetsfædres udfordringer med et afsnit, der samler ny viden om fædre, der tilhører en seksuel minoritet.

2.5.1 Fædre med etnisk minoritetsbaggrund

Centrale pointer fra første vidensnotat om fædre:

- Fædre med etnisk minoritetsbaggrund kan være ramt af traumer, og det kan føre til sekundær traumatisering af deres børn, der på sin vis 'arver' traumerne
- Nytilkomne mangler det netværk og også ofte den anerkendelse, de havde i oprindelseslandet
- Fædre med etnisk minoritetsbaggrund kan have svært at spejle sig i deres egne fædre, da rollen som familiens patriark i Danmark forbindes med undertrykkelse. De kan samtidig opleve social kontrol fra andre etniske minoritetsfamilier, hvis de opdrager deres børn efter etnisk danske normer
- Relationen mellem etniske minoritetsfædre og det danske system bærer ofte præg af mistillid
- Det kan være svært for disse fædre at bevare rollen som familiens eneforsørger og autoritet – både i forbindelse med arbejdsløshed og ved skilsmisse, som bliver stadig mere udbredt i disse familier
- Efter en skilsmisse forsvinder en del etniske minoritetsfædre helt ud af deres børns liv

En stor del minoritetsfædre tager barsel i Sverige

De nordiske nabolande har tilbudt øremærket barsel til far gennem en årrække. Ny forskning undersøger indvandrerfædres valg af fædrebarsel i Sverige¹⁰⁵. Omkring 60% af fædre med minoritetsbaggrund i Sverige bruger deres øremærkede barsel sammenlignet med 87% af de etnisk svenske fædre¹⁰⁶. Forskerne spår, at disse forskelle med tiden vil udligne sig i takt med indvandrerfædres stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet. En større udbredelse af individuel fædrebarsel vil, ifølge forskere, have en positiv indflydelse på den økonomiske og kulturelle ligestilling mellem mænd og kvinder i mange etniske minoritetsfamilier.

¹⁰⁵ Tervola, Duvander, & Mussino 2017.

¹⁰⁶ En svensk reform i 2002 indførte 2 måneders øremærket barsel til fædre og andelen af fædre, der bruger barselsretten, er målt efter vedtagelsen af denne reform. I 2016 blev fædrebarslen i Sverige forlænget til 3 måneder. Vi har dog ikke adgang til tal, der viser denne reforms indflydelse på fædres barselsvaner i Sverige.

Ikke-vestlige minoritetsfædre er oftere dårligere stillet på arbejdsmarkedet

Der kan være flere forskellige grunde til, at fædre med etnisk minoritetsbaggrund tager mindre barsel end andre fædre. I undersøgelser af ikke-vestlige minoritetsfædres holdning til faderskab og den moderne farrolle giver flere udtryk for, at de gerne vil støtte op om en større lighed mellem kønnene – men deres største udfordring er oftest arbejdsløshed og social eksklusion¹⁰⁷. Derfor giver det for mange af disse fædre ikke mening at tale om øremærket barsel, når deres tilknytning til arbejdsmarkedet ofte stadig er meget udfordret.

Etniske minoritetsfædre kan kombinere deltidsjob med fædrebarsel i Sverige

Der er relativt mange fædre med etnisk minoritetsbaggrund, der tager fædrebarsel i Sverige sammenlignet med de øvrige nordiske lande. Forskere antager, at dette skyldes, at Sverige, udover at øremærke flere måneders barsel til både mor og far, også har en meget høj grad af fleksibilitet i deres barselsregler. Forældre i Sverige kan vælge at udskyde eller at være på ”deltids-barsel” – og det appellerer til indvandrerfædre, som oftere end etnisk svenske fædre er ansat i deltidsjobs eller har midlertidige ansættelser¹⁰⁸.

Vigtigt at informere minoritetsfædre om barselsret

Et forhold, der har betydning for, hvor mange indvandrerfædre, der tager fædrebarsel, er graden af information om de gældende barselsregler-og rettigheder, og hvordan denne information bliver udbredt. Her er det nødvendigt at tage højde for, at fædre med indvandrerbaggrund kan være udfordrede af sproglige vanskeligheder og et manglende indblik i, hvordan systemet fungerer.

¹⁰⁷ Tervola, Duvander & Mussino 2017.

¹⁰⁸ Tervola, Duvander & Mussino 2017.

2.5.2 Queer-fædre

Betegnelsen queer omfatter fædre, der ikke identificerer sig som heteroseksuelle - nemlig homoseksuelle, biseksuelle, interseksuelle, panseksuelle og transkønnede fædre. Situationen er, at flere og flere mænd, der ikke identificerer sig som heteroseksuelle, stifter familie sammen. Hvor homoseksuelle mænd før i tiden oftest fik børn i heteroseksuelle parforhold, før de eventuelt 'sprang ud', er der i dag flere muligheder for, at to mænd kan blive forældre sammen.¹⁰⁹ Derfor er det en ny fagprofessionel opgave at søge viden om queer-fædre og deres familier som ramme for børneliv – og de udfordringer, ressourcer og behov for støtte, som familierne oplever¹¹⁰.

Omverdenens fordomme om queer-fædres forældreevne og seksualitet

Internationale litteraturstudier viser, at homoseksuelle fædre bliver udsat for en dobbeltstigmatisering. For det første er homoseksuelle fædre ofre for den allerede nævnte undervurdering af mænd som primære omsorgspersoner. For det andet bliver queer-fædre samtidig mødt med fordomme om deres seksuelle orientering samt fordomme om, hvordan det må påvirke børn at vokse op i en familie med to fædre. Derfor bliver familier med to mænd i omsorgsrollerne ofte mødt med mistro. Disse fædre dømmes hårdere af omgivelserne end lesbiske mødre, fordi homoseksuelle fædre tilsyneladende udfordrer traditionelle kønsroller og forestillinger om maskulinitet i højere grad end lesbiske mødre udfordrer de gældende normer.¹¹¹

Homoseksuelle fædre tager mere lige del i børneomsorgen

Forskning peger på, at queer-fædre ofte er tilfredse med deres parforhold og den rollefordeling, de har i familien¹¹². Flere undersøgelser viser, at homoseksuelle fædre deler børneomsorg og husarbejde mere ligeligt med hinanden end heteroseksuelle par. En lige fordeling af ansvaret i hjemmet hænger sammen med højere tilfredshed i parforholdet – denne sammenhæng ses også i heteroseksuelle familier¹¹³. Selvom mange homoseksuelle fædre ønsker at gøre op med maskuline kønsroller ved at deles om opgaverne, så viser andre studier dog, at nogle homoseksuelle fædre stadig orienterer sig efter traditionelle kønsroller, sådan at den ene part fungerer som primær omsorgsperson – i den traditionelle ”mor-rolle” – mens den anden påtager sig en mere traditionel maskulin forsørgerrolle¹¹⁴. Samtidig ser vi, at queer-fædre i højere grad end heteroseksuelle fædre prioriterer familieliv over karrieren – et valg, der kan være udfordrende for mange queer-fædre grundet kønsnormer og forventninger om mænds positionering og præstationer på arbejdsmarkedet¹¹⁵. Det tyder derfor på, at mange homoseksuelle fædre også kæmper med at gøre op med traditionelle maskuline idealer og kønsroller, men kan opleve at blive bremset af strukturelle vilkår på arbejdsmarkedet.

¹⁰⁹ Carneiro et al 2017, Tarnello & Patterson 2015.

¹¹⁰ Peters, H. C. 2018.

¹¹¹ Carneiro et al 2017, Peters, H. C. 2018.

¹¹² Peters, H. C. 2018.

¹¹³ Carneiro et al 2017.

¹¹⁴ Carneiro et al 2017.

¹¹⁵ Peters, H. C. 2018.

Børn af homoseksuelle fædre trives lige så godt som andre børn

Selvom omverdenen kan nære mistro til queer-fædres forældreevne, så viser forskning gang på gang, at børn af homoseksuelle fædre trives mindst lige så godt som andre børn. Studier viser, at disse børns psykosociale trivsel fortsætter i voksenlivet.¹¹⁶ Forskere finder, at børneliv i homoseksuelle og heteroseksuelle familier på mange måder er lig hinanden – dog har børn af homoseksuelle fædre færre tendenser til adfærdsforstyrrelser¹¹⁷. At børn af homoseksuelle ser ud til at trives bedre end andre børn kan skyldes, at homoseksuelle fædre ofte er ekstra motiverede og forberedte, når de bliver forældre. Deres vej til faderskabet er nemlig tit fyldt med forhindringer – både juridiske, biologiske, kulturelle og økonomiske – og derfor kræver det vilje og vedholdenhed at få et barn. En anden grund kan være, at de homoseksuelle fædre ofte råder over flere ressourcer end mange andre familier, idet både adoption og brug af rugemødre¹¹⁸ er en lang og dyr proces¹¹⁹.

Queer-fædre er ofte meget involverede i deres børns liv

Nogle studier viser, at homoseksuelle fædre taler mere med deres børn end heteroseksuelle fædre, og at de gør en større indsats for at styrke deres børns kognitive evner og gøre det tydeligt for barnet, hvilke regler der gælder. Ifølge forskning på området er de samtidig mere tilbøjelige til at udtrykke følelser, udvise engagement i børnenes aktiviteter og have nære relationer til deres børn end heteroseksuelle fædre.¹²⁰ På grund af det stigma, som homoseksuelle fædre og deres familier kan opleve, udvikler mange af disse fædre også en særlig resiliens¹²¹ eller modstandskraft – og forskningen tyder på, at de giver denne resiliens videre til deres børn og således proaktivt forbereder børnene på den modstand fra omverdenen, som kan følge med en anderledes familiestruktur.¹²²

Hvordan støtter fagprofessionelle bedst queer-fædre?

Queer-fædre samler ofte en omgangskreds af mennesker, som de stoler på – et fællesskab, som kan agere buffer mod de negative oplevelser, som familien kan blive udsat for. En sådan beskyttende cirkel kan rumme øvrige familiemedlemmer, organisationer, venner, kolleger og fagprofessionelle i kontakt med familien. Til denne beskyttende cirkel udvælger fædre personer, som de har tillid til, og fagprofessionelle har som nævnt mulighed for at blive en af familiens allierede.¹²³ Her er det vigtigt, at fagprofessionelle har blik for at understøtte de ressourcer og den resiliens, som familien råder over, og at de arbejder for fædres såvel som børns empowerment.

¹¹⁶ Carneiro et al 2017.

¹¹⁷ Miller et al 2017.

¹¹⁸ Brug af kommercielle rugemødre er ikke lovligt i Danmark, men er en udbredt vej til faderskabet for queer-fædre i bl.a. USA og fremgår derfor af international forskning på området.

¹¹⁹ Miller et al 2017.

¹²⁰ Carneiro et al 2017.

¹²¹ Resiliens beskriver en persons modstandsdygtighed overfor psykiske problemer.

¹²² Peters 2018.

¹²³ Peters 2018.

HUSK AT...

Som fagprofessionel kan du blive en del af et beskyttende fællesskab omkring queer-fædre og deres børn, hvis du vinder familiens tillid som en allieret

DEL 3

FORSKNINGSBASEREDE RÅD TIL UDVIKLING AF GRUPPETILBUD TIL FÆDRE

3.1 Fædre efterlyser følgende viden og redskaber

Dette afsnit samler forskningsbaserede råd til udvikling af fædregruppetilbud.

Far-barn-relationen

- Hvorfor og hvordan er fædre vigtige for børns trivsel og udvikling?¹²⁴
- Større forståelse for rollen som far¹²⁵
- At forstå og håndtere barnets adfærd, følelser og udvikling¹²⁶
- Hvordan kan fædre skabe og styrke positive far-barn-relationer?¹²⁷
- Hvordan kan fædre støtte børns sociale udvikling af kompetencer og forhindre mobning?¹²⁸
- Hvordan kan fædre styrke børns selvtillid?¹²⁹
- Hvordan kan fædres relationer til døtre være forskellige fra deres relationer til sønner?¹³⁰

Pleje, leg og sikkerhed

- Idéer til tumleleg med baby og småbørn
- Spædbarnsmassage
- Praktisk håndtering af spædbørnspleje
- At lave lette familiemåltider med tre ingredienser
- Førstehjælp til børn¹³¹

Fars forhold til mor

- Forventelige udfordringer i parforholdet samt muligheder for støtte¹³²
- Idéer til date nights som forældre¹³³
- Viden om og redskaber til at styrke forældresamarbejdet og forholdet til mor¹³⁴
- Oplysning om fars juridiske rettigheder f.eks. i forbindelse med skilsmisse¹³⁵

Fars egen sundhed og trivsel

- Redskaber til at håndtere vrede¹³⁶ og til problemløsning uden aggression¹³⁷
- Dialog om sunde forandringer i faderskabet for barnets skyld – fokus på erfaringer med rygestop og motion¹³⁸

¹²⁴ Lechowicz et al 2018, Sicouri et al 2018.

¹²⁵ Sicouri et al 2018, Kumar et al 2018.

¹²⁶ Sicouri et al 2018.

¹²⁷ Lechowicz et al 2018, Sicouri et al 2018.

¹²⁸ Lechowicz et al 2018.

¹²⁹ Lechowicz et al 2018.

¹³⁰ Sicouri et al 2018.

¹³¹ Kumar et al 2018.

¹³² Kumar et al 2018.

¹³³ Kumar et al 2018.

¹³⁴ Sicouri et al 2018.

¹³⁵ Pruett et al 2017.

¹³⁶ Sicouri et al 2018, Kumar et al 2018.

¹³⁷ Lechowicz et al 2018.

¹³⁸ Kumar et al 2018.

3.2 Planlægning af et gruppetilbud til fædre

De praktiske rammer

Det er vigtigt at ...

- Far kan deltage i indsatsen uden for arbejdstiden¹³⁹
- Det er let at komme frem til stedet og let at finde parkering
- Det er muligt at spise et måltid i forbindelse med gruppedeltagelsen
- Det er muligt at få hjælp til børnepasning ved behov¹⁴⁰

Varighed

- Enkeltstående indsatser på et par timers varighed har stort set ingen effekt¹⁴¹
- Indsatser, der minimum forløber over to måneder med ugentlige møder af minimum halvanden times varighed, har de bedste muligheder for at engagere fædre og skabe forandring
- Indsatser, der varer 5 uger eller kortere, har til gengæld større held med at fastholde fædre¹⁴²
- Tilbud uden tidsbegrænsning har de bedste forudsætninger for at føre til venskaber mellem deltagende fædre¹⁴³

Gruppeformat – fordele og ulemper

- Fædre værdsætter det sociale i gruppetilbud, fordi det giver dem et støttende netværk og nogle at dele erfaringer med, så de ikke føler sig alene
- Det påvirker grupper negativt, når de enkelte medlemmers deltagelse er ustabil
- I meget små grupper kan deltagere finde det svært at lære med så få sparringspartnere
- Forældre i meget sårbare situationer kan opleve grupper som udstillende¹⁴⁴

HUSK AT...

Inddrage barnets tætteste omsorgspersoner i gruppeforløbet

- Børn har gavn af flere nære omsorgspersoner - tænk gerne bredere end mor og far
- Involvering af børns nære omsorgspersoner i fædregruppetilbud kræver viden om, hvem barnet oplever som sine nærmeste omsorgspersoner
- De nærmeste omsorgspersoner kan være bonusmor og -far, bedsteforældre, familiemedlemmer eller nære venner af familien

¹³⁹ Pruett et al 2017.

¹⁴⁰ Sicouri et al 2018.

¹⁴¹ Bronte-Tinkew et al 2012.

¹⁴² Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

¹⁴³ Hanna 2018.

¹⁴⁴ Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

Tovholdere/facilitatorer

Følgende forhold kendetegner facilitatorer i virkningsfulde indsatser til fædre:

- De er veluddannede og erfarne
- De sørger for at have én-til-én kontakt med den enkelte far
- De arbejder sammen flere ad gangen, f.eks. både mænd og kvinder, hvilket giver mere tid til den enkelte deltager og muliggør tættere relationer mellem deltager og facilitatorer¹⁴⁵
- Facilitatorerne kan med fordel suppleres af såkaldte 'peers'¹⁴⁶ – ligesindede fædre, der kan genkende deltagerens udfordringer og vil dele deres erfaringer og kan agere som mentor. Især fædre, der kan føle sig stigmatiserede, sætter pris på en mentor¹⁴⁷

Facilitatorer og fagprofessionelle bliver bedre til at inkludere fædre, når følgende fokusområder er en del af deres uddannelse eller oplæring:

- Viden om fars betydning for børn
- Positivt syn på fars rolle og potentiale
- Selvrefleksion over fordomme om fædre samt egen kommunikation med fædre
- Udvikling af evner til positivt at engagere fædre
- Udvikling af en positiv inkluderende tilgang til fædre i organisationen¹⁴⁸
- Et blik på forældre som eksperter i eget liv¹⁴⁹

Formen på information og aktiviteter i gruppetilbud til fædre

Forskning viser, at fædre efterlyser:

- Få, men velvalgte emner¹⁵⁰
- Teoretiske perspektiver, der har vist sig effektive på forældres adfærd i andre sammenhænge¹⁵¹
- Skræddersyet indhold justeret efter barnets alder, fars demografiske placering (f.eks. by eller land) og fædrenes specifikke situation – f.eks. unge fædre eller fædre der ikke bor med deres børn¹⁵²
- Semistyret indhold tilpasset deltagerens udgangspunkt, udfordringer og ønsker¹⁵³
- Korte oplæg – med mulighed for at fædre selv kan opsøge mere viden¹⁵⁴
- En let adgang til mere viden – f.eks. tekster og video på internettet. Denne viden skal også være tilgængelig for fædre med læsevanskeligheder¹⁵⁵
- Et uformelt og praktisk orienteret læringsmiljø¹⁵⁶

¹⁴⁵ Bronte-Tinkew et al 2012.

¹⁴⁶ I litteraturen bruges det engelske begreb 'peers'.

¹⁴⁷ Mogro-Wilson & Fifield 2017, Higgs, Gomez-Vidal & Austin 2018.

¹⁴⁸ Lechowicz et al 2018.

¹⁴⁹ Pruett et al 2017.

¹⁵⁰ Bronte-Tinkew et al 2012.

¹⁵¹ Bronte-Tinkew et al 2012, Fagan&Palm 2015.

¹⁵² Sicouri et al 2018, Fagan&Palm 2015, Bronte-Tinkew et al 2012.

¹⁵³ Pruett et al 2017.

¹⁵⁴ Lechowicz et al 2018.

¹⁵⁵ Lechowicz et al 2018.

¹⁵⁶ Kumar et al 2018.

- Varierede formidlingsmetoder, gerne med multiple formater som oplæg, aktiviteter og øvelser samt online information i form af video, billeder og tekst – nøgleordet er aktiv læring¹⁵⁷
- Aktiviteter i grupperne – gerne inspireret af sport, spil eller konkurrencer, der udløser et bevis på, at den enkelte far har deltaget, og som klart illustrerer, hvad han har opnået¹⁵⁸
- Far-barn-aktiviteter i grupperne som en vej til flere selvstændige erfaringer med børneomsorg¹⁵⁹

HUSK AT...

Fædre motiveres ikke af udsigten til selv at få hjælp – men af muligheden for at styrke deres børn

- Når fædre tænker negativt om egen rolle og indsats, kan det afholde dem fra at deltage
- Undgå derfor at henvende jer til far som en person, der mangler viden om børneomsorg
- Fædreindsatser skal have fokus på fars betydning, styrker og potentiale
- Det vækker fædres interesse for at deltage, når de ser dokumentation for, at deres deltagelse kan gavne børns trivsel
- Besked til interesserede fædre: *"I gruppen kan du blive klogere på, hvordan du som far på bedste vis kan understøtte dit barns trivsel"*¹⁶⁰

¹⁵⁷ Bronte-Tinkew et al 2012, Kumar et al 2018.

¹⁵⁸ Sicouri et al 2018.

¹⁵⁹ Fagan&Palm 2015, Kumar et al 2018.

¹⁶⁰ Lechowicz et al 2018.

3.3 Rekruttering og fastholdelse af fædre i gruppetilbud

Det er en fortsat udfordring, at mange mænd ikke er klar over, at der findes indsatser til fædre, og at de heller ikke er klar over, hvordan det kan gavne dem selv og deres børn at deltage¹⁶¹. Derfor er det vigtigt at udbrede kendskabet til fædretilbud, at sikre at fædrene ved, hvad de går ind til og at arbejde for fastholdelse, så de får mest muligt gavn af tilbuddene. Følgende faktorer spiller en rolle for at nå ud til fædrene og vække deres interesse for at deltage i et tilbud:

- Oplysning der hvor fædrene færdes: Sportsklubber, psykologer, fødeafdelinger, læge mv¹⁶².
- Når tilbuddet har en neutral¹⁶³ eller maskulin titel, fx *“Sådan overlever du at blive far”*¹⁶⁴
- Let information om tilbuddet i korte videoer eller tekster på internettet¹⁶⁵
- Når fædre kan se dokumentation for tilbuddets virkning, især på børnenes trivsel¹⁶⁶
- Muligheden for at få mere viden om, hvad fædre betyder for børns udvikling¹⁶⁷
- Muligheden for at lære om egne juridiske rettigheder¹⁶⁸
- Når fædre forud for rekrutteringen har tillid til de fagprofessionelle i tilbuddet¹⁶⁹
- Når fædrenes forventninger til et gruppetilbud afstemmes i en for-samtale med facilitatorerne. Her kan facilitatorerne også vurdere, om gruppen er det rigtige tilbud til den enkelte far¹⁷⁰.
- Når gruppen kun er for fædre – og skræddersyet, f.eks. til unge fædre¹⁷¹.
- Når indsatsen drives af en mandlig facilitator¹⁷²
- Når fædre ved, at facilitatoren er veluddannet og erfaren¹⁷³
- Udsigt til praktiske færdighedsbaserede aktiviteter, især far-barn-aktiviteter¹⁷⁴
- Udsigt til aktiviteter, der håndterer seriøse problemstillinger med humor¹⁷⁵
- Hjælp med at navigere i overgange i familien – fødsel, skilsmisse etc.¹⁷⁶
- Når indsatsen foregår et sted, der er let at komme frem til¹⁷⁷
- Når indsatsen foregår uden for fædres arbejdstid¹⁷⁸

¹⁶¹ Lechowicz et al 2018.

¹⁶² Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

¹⁶³ Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

¹⁶⁴ Sicouri et al 2018.

¹⁶⁵ Sicouri et al 2018, Lechowicz et al 2018, Kumar et al 2018.

¹⁶⁶ Sicouri et al 2018.

¹⁶⁷ Wilson et al 2016, Sicouri et al 2018.

¹⁶⁸ Pruett et al 2017.

¹⁶⁹ Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

¹⁷⁰ Pruett et al 2017.

¹⁷¹ Hanna 2018.

¹⁷² Sicouri et al 2018, Pruett et al 2017.

¹⁷³ Sicouri et al 2018, Lechowicz et al 2018.

¹⁷⁴ Sicouri et al 2018, Pruett et al 2017.

¹⁷⁵ Pruett et al 2017.

¹⁷⁶ Pruett et al 2017.

¹⁷⁷ Lechowicz et al 2018, Sicouri 2018.

¹⁷⁸ Pruett et al 2017.

Et nyt studie viser en sammenhæng mellem, hvor mange gange fædre med lav indkomst deltager i tilbud, og hvor stor betydning tilbuddet får for fædrenes relationer til deres børn¹⁷⁹. Derfor er det en central opgave at fastholde fædre i gruppetilbud. Ifølge forskningen er de forhold, der virker i rekrutteringen af fædre, også ofte dem, der fastholder fædre i grupperne, og dermed sikrer, at fædre får størst muligt udbytte af tilbuddet. Faktorer, der er særligt virkningsfulde, når det gælder om at fastholde fædre, er:

- Når gruppen faciliteres af mænd
- Når gruppemøder finder sted uden for fædres arbejdstid
- Når alvorlige problemstillinger behandles med en humoristisk tilgang
- Når gruppen giver fædre mulighed for mange aktiviteter sammen med børn¹⁸⁰

Særlig opmærksomhed kan fastholde fædre med ekstra behov for støtte

- Påmindelser f.eks. via sms og telefonopkald ved udeblivelse kan støtte fædres deltagelse
- Hjemmebesøg, tilbud om transport og en buddy, der følges med deltageren
- Når tovholdere bidrager til at løse problemer eller afhjælpe forhold, der af den enkelte far opfattes som barrierer for deltagelse¹⁸¹

HUSK AT...

Fædre, der oplever udfordringer i faderskabet, har ofte følgende behov eller udbytte af gruppetilbud:

- Tillid og fortrolighed i gruppen gør det lettere for fædre at være åbne om deres situation
- Gruppen kan udgøre et netværk, som den enkelte far kan sparre med og spejle sig i
- At deltage i en gruppe, der tilbyder et fortroligt netværk, kan afhjælpe fædres oplevelser af at være isolerede og marginaliserede
- Fædre kan have gavn af peer-mentorer, der selv har oplevet at skulle tackle lignende udfordringer

¹⁷⁹ Fagan & Pearson 2018.

¹⁸⁰ Pruett et al 2017, Fabiano & Caserta 2018.

¹⁸¹ Pfitzner, Humphreys & Hegarty 2017.

3.4 Opfølgning og efterfølgende deltagernetværk

Vi har fundet ganske få undersøgelser med fokus på opfølgning og netværksdannelse mellem deltagerne efter endt gruppeforløb. Vi ser, at især de unge fædre søger andre unge mænd i samme situation, og at venskaber mellem deltagerne har bedre vilkår for at udvikle sig, jo længere tid gruppen løber over – hvis fædrene vel at mærke fortsat møder op. På den baggrund er det endnu ikke muligt at bringe forskningsbaserede bud på, hvilken gavn deltagerne kan have af et vedvarende netværk, og hvad det vil kræve at vedligeholde netværket.

DEL 4

FÆDREINDSATSER, DER HUSKER MOR, GAVNER BØRNENE

4.1 Hvad ved vi om effekten af indsatser til fædre?

Det er konklusionen på flere internationale forskningsreviews, at det fortsat er svært at udtale sig overordnet om effekten af fædreindsatser. Det skyldes for det første, at den eksisterende forskning om fædreindsatser stadig er sparsom. For det andet varierer de fædreindsatser, som forskerne har under lup, meget i forhold til målgruppe, form og de udfald, der er måles på¹⁸², og for det tredje evalueres indsatserne ikke altid systematisk. Dette afsnit tager udgangspunkt i, hvad vi ved om effekten af fædreindsatser, og sætter derefter fokus på vigtigheden af, at indsatserne gavner børn. Herpå præsenteres et konkret eksempel på en fædreindsats, der er udviklet i praksis, fulgt op af forskning og som netop tager højde for børnenes trivsel. Dette eksempel har til formål at bidrage med inspiration til udvikling af fædreindsatser i praksis.

Mest forskning om indsatser til begge forældre

Til gengæld findes der mere systematisk forskning i effekten af forældreindsatser til både mor og far, hvorfor der også er mere evidens for, at sådanne indsatser virker. Her peger amerikanske forskere dog på, at interventioner rettet mod begge forældre sjældent indsamler data på far, og at forskningen i disse indsatser overser, hvad mænds deltagelse betyder for deres engagement som fædre på længere sigt.¹⁸³ Det er tankevækkende, at der sjældent er kutyme for at måle på forældreindsatserns betydning for børnene – og det gælder både indsatser til fædre og til begge forældre¹⁸⁴.

Alvorlige forældrekonflikter skader børn

Der er bred enighed blandt forskere om, at alvorlige konflikter mellem forældre er skadelige for børn.¹⁸⁵ Derfor er det vigtigt, at indsatser til fædre såvel som mødre sætter fokus på forældrenes relation. Fædreindsatser ser ikke ud til at kunne reducere konflikter mellem mor og far¹⁸⁶, mens mødreindsatser ligefrem kan optrappe konflikter mellem forældrene¹⁸⁷. Til gengæld ser indsatser, der støtter forældres indbyrdes relation og udvikling af forældresamarbejdet, ud til at kunne reducere konflikter mellem skilte såvel som samboende forældre og styrke parforholdet hos forældre, der stadig er sammen – begge dele til gavn for børnene¹⁸⁸.

Effektstudie: fædreindsats virker på fædre – men ikke på forældrerelationen

Amerikanske forskere har lavet et effektstudie af gruppetilbuddet til fædre *Supporting Father Involvement* (SFI). I denne forbindelse har de sammenlignet fædre og børns udbytte både med en kontrolgruppe, der ikke modtog et gruppetilbud, og med et andet lignende gruppetilbud rettet mod både mor og far. Data blev indsamlet over 18 måneder. Undersøgelsen viste, at gruppetilbuddet kun til fædre havde en positiv effekt på fars involvering i børneomsorg og hans engagement i farrollen. Børn af fædre i denne gruppe viste sig samtidig at udvikle færre adfærdsproblemer end børn i kontrolgruppen. Dog viste undersøgelsen, at

¹⁸² Fagan & Palm 2015, Pruett et al 2017, Fabiano & Caserta 2018, Lee et al 2018.

¹⁸³ Pruett et al 2017.

¹⁸⁴ Cowan & Cowan 2018.

¹⁸⁵ Gordon et al 2016, Pilkington et al 2019.

¹⁸⁶ Lechowicz et al 2018.

¹⁸⁷ Pilkington et al 2019.

¹⁸⁸ Pruett 2017.

forældrepar, hvor kun faren deltog i gruppe, var mindre tilfredse med deres forhold, end de par, der sammen deltog i et gruppetilbud til begge forældre. Det peger på, at indsatser, der inddrager begge forældre, kan styrke forældrenes relation bedre end indsatser, der kun henvender sig til den ene forælder.¹⁸⁹

En fordel at involvere mor i indsatser til fædre

Der findes eksempler på, at indsatser til den ene forælder også kan styrke den anden forælders viden: Hvis parret på forhånd har det godt sammen, kan indsatser målrettet mødre komme fædre til gavn og styrke deres engagement i børneomsorgen i de tilfælde, hvor mor går hjem og deler sine nye erfaringer med far. Omvendt ses det sjældent, at fædres nye læring i forbindelse med en indsats finder vej til mødrene¹⁹⁰. Derfor kan det være en fordel at involvere mødre i fædreindsatser af flere grunde – for det første kan det, som allerede nævnt, reducere konflikter mellem forældrene og skabe grobund for et velfungerende forældresamarbejde, og for det andet giver det mødre mulighed for at få kendskab til og bakke op om de nye far-barn-aktiviteter og handlemønstre, som indsatserne kan inspirere fædrene til at prøve af¹⁹¹. Forskerne er enige på dette område: Det er vigtigt at involvere mor og have fokus på forældresamarbejdet, hvis fædreindsatser skal gavne børnene og familien som helhed¹⁹². Det er dog fortsat også afgørende, at indsatserne ikke mister fokus på fædres særlige situation og behov.

Spørgsmålet er, hvordan et tilbud til fædre kan se ud, når det både skal involvere mor, skabe dialog om forældresamarbejdet, sikre anerkendelse af begge forældre som omsorgspersoner, skabe rum for fædres selvstændige erfaringsdannelse med børneomsorg og fortsat også appellere til fædrene? Det har en gruppe fagpersoner, der både forsker i og står for den praktiske facilitering af fædregrupper, et bud på.

HUSK AT...

Tre indsatser, der særligt tager højde for fædres behov, og som af forskerne vurderes som mest effektive og mindst behæftet med fejlkilder, er:

- Triple P
- Family Foundation
- Supporting Father Involvement

Der er udført effektstudier af alle tre tilbud med tegn på positiv virkning på både forældrerelationen og børnenes trivsel. Family Foundation ser ud til at have effekt adskillige år efter indsatsen er afsluttet. Triple P anvendes i Danmark under titlen Stepping Stones som tilbud til forældre med børn med handicap. Supporting Father Involvement er testet på en lang række målgrupper med forskellige udfordringer og sociale karakteristika.

¹⁸⁹ Cowan & Cowan 2019, Lechowicz et al 2019, Pruett et al 2017.

¹⁹⁰ Lechowicz et al 2018.

¹⁹¹ Pilkington et al 2019.

¹⁹² Fagan&Palm 2015, Pruett et al 2017, Fabiano & Caserta 2018, Lechowicz et al 2018, Cowan & Cowan 2018, Pilkington et al 2019.

4.2 Et fædretilbud udviklet i mødet mellem forskning og praksis

En gruppe psykologiske og psykiatriske forskere, der også er fagpersoner, har over flere årtier arbejdet på at udvikle tilbud, der henvender sig til far og tager højde for fædres behov. I 2003 udviklede de *Supporting Father Involvement* (SFI) – netop den indsats, som blev undersøgt i det ovenfor nævnte effektstudie. Siden har de testet og justeret indsatsen til forskellige målgrupper af fædre og forældre og har publiceret forskning om deres erfaringer undervejs¹⁹³. Indsatsen er særligt udformet til fædres behov, men sætter fokus på alle vigtige relationer i familien med afsæt i et systemisk familieperspektiv: Forholdet mellem forældre og børn, mellem forældrene indbyrdes, mellem bedsteforældre og forældre samt relationer til tætte omsorgspersoner uden for kernefamilien. På et fundament af praktisk erfaring har forskerne sideløbende udviklet en teori om fem indbyrdes forbundne domæner i familien, som de bruger til at strukturere deres gruppetilbud ud fra.

4.3 Teorien om familiens fem domæner

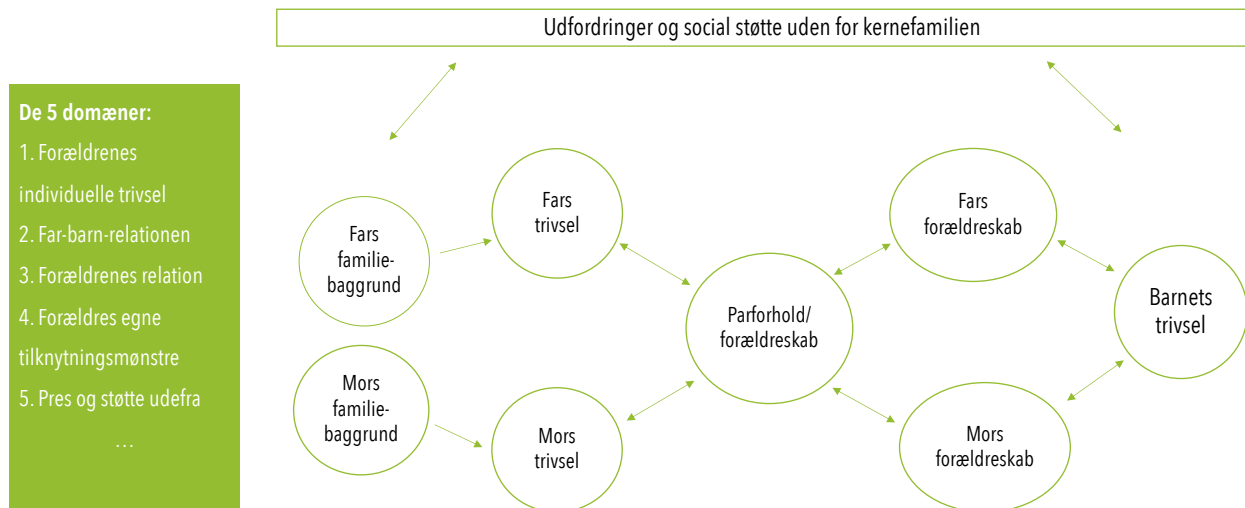
Ifølge forskerne har fem domæner i familien afgørende betydning for alle familiemedlemmers trivsel. Modellen kan bruges til at kortlægge familiers samlede udfordringer og ressourcer. Domæneteorien inddrages i dette vidensnotat af flere grunde: Både fordi kommunale samarbejdspartnere har efterlyst viden om ny relationsforskning til videreudvikling af fædretilbud, og fordi denne teori er udviklet på et empirisk fundament med det formål at understøtte praksis.

Familiens fem indbyrdes forbundne domæner er:

1. Forældrenes individuelle situation
2. Kvaliteten af forældre-barn-relationer
3. Parforholdets og/eller forældresamarbejdets kvalitet
4. Hver forælders erfaringer med tilknytning i barndommen og eventuel gentagelse af disse mønstre
5. Eksterne forhold i familiens omverden, der kan lægge pres på eller tilføre familien ressourcer

¹⁹³ Pruett et al 2017, Cowan & Cowan 2018.

Teorien om familiens 5 forbundne domæner

(Den danske version af figuren er Center for Børnelivs oversættelse)

4.4 Sådan kan domæneteori bruges i praksis

Gennem forskellige øvelser sætter facilitatorerne fokus på alle fem domæner under et gruppeforløb. Teorien er, at forældrenes egne erfaringer med tilknytning i barndommen påvirker ofte deres personlighed og mentale helbred, som igen vekselvirker med kvaliteten af forældrenes parforhold og forældresamarbejdet. Forældre, der trives mentalt, har lettere ved at finde fælles fodslag i parforhold, børneomsorg og opdragelse – og omvendt fremmer et positivt samarbejde om børnene god mental trivsel hos forældrene. Når forældrene formår at finde fælles fodslag, påvirker det forælder-barn-relationerne i en positiv retning, hvilket er til gavn for børnene. Familiens interne dynamikker foregår hele tiden i samspil med pres eller støtte fra familiens omverden, netværk og socioøkonomiske kontekst.

Domænerne kan inspirere fagprofessionelle i forhold til at udvælge og udvikle emner og aktiviteter i gruppetilbud. Med afsæt i de fem domæner kan fagprofessionelle invitere fædre og mødre til at reflektere over, hvordan de sammen og hver for sig kan håndtere udfordringer og gøre brug af ressourcer samt hvordan de kan drage fordel af deres sociale netværk.

Figuren illustrerer, hvorfor det kan være effektivt at udvikle indsatser, der involverer begge forældre, hvis endemålet er at støtte og styrke børnene – idet hvert familiemedlems velbefindende afhænger af familiens indbyrdes samspil og dynamikker.

Næste spørgsmål er, hvordan en indsats, der er bygget op omkring de fem domæner, kan se ud i praksis?

4.5 Oversigt over et Supporting Father Involvement (SFI) gruppeforløb

Et SFI-gruppeforløb varer 32 timer fordelt på 16 uger. Begge forældre deltager, men fædre har fortsat alenetid sammen med deres børn. Her ses en dansk oversættelse af et eksempel på et SFI-forløb:

- Uge 1:** Den individuelle deltager: Den enkelte definerer den forandring, han eller hun ønsker at opnå.
- Uge 2:** Forældre-barn-relationen: Derfor er involverede fædre vigtige for deres børns udvikling og sundhed.
- Uge 3:** Forældre-relationen: Forældrenes positive kvaliteter som par eller samarbejdspartnere.
- Uge 4:** Forældre-barn-relationen: Dialog om effektive forældreevner og opdragelsesstrategier.
- Uge 5:** Forældre-barn-relationen: Fars alenetid med sit yngste barn, mens mødrene tilbringer tid sammen.
- Uge 6:** Forældre-relationen: Forældrene som team, ansvarsdeling og måder at støtte hinanden på.
- Uge 7:** Tre generationer: At forstå og bremse overførslen af u hensigtsmæssig forældrestil over generationer.
- Uge 8:** Udenfor familien: At identificere og gøre brug af muligheder for social støtte.
- Uge 9:** Forældre-relationen: Dialog om redskaber til problemløsning og identifikation af kommunikationsstil.
- Uge 10:** Forældre-relationen: Tolkning af kropssprog og typiske forskelle i mødre og fædres forældrestil.
- Uge 11:** Den individuelle deltager: Stress knyttet til arbejdslivsbalance og metoder til stresshåndtering.
- Uge 12:** Tre generationer: Passende grænser i kontakten med forældre og svigerforældre.
- Uge 13:** Forældre-barn-relationen: Fars alenetid med sit yngste barn. Mødrene tilbringer tid sammen.
- Uge 14:** Udenfor familien: Tilfredsstillelse og stress forbundet med at være forsørger og muligheder for aktiviteter og støtte i lokalsamfundet.
- Uge 15:** Den individuelle deltager: At opdage og håndtere depression; at styrke sit selvværd.
- Uge 16:** De fem domæner bindes sammen: At bringe erfaringerne fra kurset med videre i livet.

Denne oversigt over forløbet viser, hvordan deltagerne i denne version af Supporting Father Involvement-gruppetilbuddet arbejder med alle relationer i domæneteorien i løbet af de 16 uger. Begge forældre deltager i fællesskab i alle gruppemøder med undtagelse af uge 5 og uge 13, hvor fædre tilbringer alenetid med deres yngste barn i én gruppe, mens mødrene samles i en anden gruppe. I bilag til dette vidensnotat findes mere udførlige beskrivelser af to kursusgange, der uddyber, hvordan arbejdet i gruppen foregår med henholdsvis far-barn-relationen og forældrenes indbyrdes relation¹⁹⁴.

¹⁹⁴ De beskrivelser af tilbuddet Supporting Father Involvement, som fremgår af dette vidensnotat, er Center for Børnelivs egne oversættelser af det materiale om tilbuddet, der kan rekvireres uden licens til programmet.

Anbefalinger

Vidensnotatets fire dele kan opsummeres i følgende anbefalinger, der også adresserer de ni spørgsmål fra praksis i notatets indledende afsnit.

1

Hvordan vækker vi bedst fædres interesse for at deltage i grupperne?

I vækker fædres interesse for at deltage i grupper ved at informere dem om, hvordan deres deltagelse kan styrke deres børn. Sørg for at informere fædre om gruppetilbud der, hvor fædre i forvejen færdes. Anvend gerne flere formidlingsmetoder – pjece, tekster på nettet, små film mm.

2

Skal fædre deltage sammen med deres børn – eller uden?

Gruppetilbud med mange far-barn-aktiviteter appellerer mest til fædre og er mere effektive i at fastholde fædre under gruppeforløbet. For at forældre eller fædre har mulighed for at tale om konflikter eller problemer, kan det være en fordel at tilbyde børnepasning undervejs eller planlægge mødegange, der foregår uden børn.

3

Skal grupperne faciliteres af en mandlig fagperson?

Forskning viser, at det appellerer til fædre, når tovholderen er en erfaren og uddannet mandlig fagperson, som deltagerne kan spejle sig i, og at kvinders tilstedeværelse kan hæmme mænds talelyst. Derfor kan en mandlig tovholder være afgørende for, om fædre gør brug af et gruppetilbud. Flere tovholdere kan muliggøre mere tid og dermed tættere relationer mellem deltagere og tovholdere. Det kan her være en fordel, hvis gruppen suppleres af peers – fædre, der har oplevet udfordringer, der ligner deltagernes, og kan fungere som en ekstra støtte. Grupper, der både inddrager fædre og mødre, kan med fordel ledes af tovholdere af begge køn. Kvindelige tovholdere skal være opmærksomme på at anerkende fædre som omsorgspersoner på lige fod med mødre.

4

Hvad er den rette balance mellem styring og improvisation eller deltagerstyring i gruppen?

I forskningen anbefales en semistyrret tilgang: Fædre kan have brug for en plan over gruppeforløbet for at vurdere, hvad de kan forvente, og om de ønsker at deltage. Omvendt er det også vigtigt, at gruppen griber de udfordringer og situationer, som er fædrenes virkelighed. Der kan eksempelvis afsættes tid til ”fri snak” under hvert møde. Det kan også øge deltagerstyringen, når fædre kan vælge mellem mulige far-barn-aktiviteter eller byde ind med emner, som de ønsker behandlet i gruppen.

5

Hvordan balanceres indholdet i gruppen bedst muligt mellem aktiviteter og oplysning?

Fædre foretrækker korte, informative oplæg på 10-15 minutter per møde – slå op i tredje del af i dette vidensnotat for at se, hvilke emner fædre ifølge forskningen ønsker viden om. Oplægget kan suppleres af aktiviteter, der aktualiserer oplæggets emne og inviterer til dialog og mulighed for sparring mellem fædre.

6

Hvordan involveres fædre optimalt i børns liv, når forældrene er skilt eller ikke bor sammen?

Forholdet til mor og forældresamarbejdet er en vigtig nøgle til at støtte en tæt kontakt mellem skilte fædre og deres børn. Forskning viser, at fars relation til mor er afgørende for, hvor meget han engagerer sig i sine børn – både når forældrene er sammen og skilt. Det er afgørende, at mødre forstår, hvor vigtigt det er for børnene at bevare en tæt kontakt til deres far, og at far har behov for alenetid sammen med børnene for at gøre sig selvstændige erfaringer med børneomsorg. Denne viden kan sikre, at mødre bakker op om far-barn-relationen og samværet. Forskning viser, at børn i deleordninger trives næsten lige så godt som børn i kernefamilier – og at det oftest gavner børn at have et tæt forhold til far, også når de ikke bor sammen med ham. Deleordninger kan skabe struktur for samvær både i børnenes og forældrenes liv, og det kan især gavne fraskilte fædre. Det er vigtigt at informere ikke-samboende fædre om deres betydning for børns trivsel og udvikling og at støtte fædre i at ændre på forhold, der kan udfordre deres muligheder for samvær med børnene. Der ses eksempler på, at farmødre kan spille en central rolle for opbyggelsen af et tæt forhold mellem børn og deres ikke-samboende unge fædre.

7

Hvad betyder familiens netværk og hvordan inddrages det i gruppesammenhæng?

Familiens netværk kan være en ressource og en belastning afhængigt af relationerne. Fædregruppertilbuddet Supporting Father Involvement (SFI) inviterer til dialog om familiens relationer til forældre og svigerforældre samt relevant grænsesætning i denne kontakt. Forskning viser også, at fædre kan have stort udbytte af at sparre med kolleger, der selv er erfarne forældre, for at finde sig til rette i farrollen og forsøge at balancere arbejds- og familieliv. I gruppesammenhæng kan de andre fædre udgøre et netværk, som den deltagende far kan spejle sig i – og peers kan være særligt relevante i tilfælde, hvor fædre oplever at befinde sig i stigmatiserede situationer.

8

Hvad viser den nyeste relationsforskning?

Fædregruppertilbuddet SFI præsenterer teorien om de fem indbyrdes forbundne domæner, som kortlægger alle relationer i familien samt familiens samspil med omverdenen. Denne systemiske tilgang lægger vægt på, at familiemedlemmerne påvirker hinanden indbyrdes – både børn, forældre/ bonusforældre og bedsteforældre – og at det er vigtigt at afdække udfordringer, potentialer og ressourcer i alle relationer. Læs mere om domæneteorien i vidensnotatets fjerde del.

9

Hvordan kan en fædregruppe fortsat eksistere som netværk efter et afsluttet gruppeforløb?

Forskning tyder på, at længerevarende gruppeforløb øger sandsynligheden for, at deltagerne opbygger venskaber med hinanden. Dog kan længerevarende gruppeforløb have svært ved at fastholde fædre. Vi har ikke fundet anden forskning om dette emne, og det er ikke muligt at sige, om en videreførelse af netværket er nødvendigt for at støtte op om fædres trivsel efter endt gruppeforløb.

Afrunding

Det står klart efter gennemgangen af den eksisterende forskning, at fagprofessionelle, der arbejder med fædreindsatser og særligt fædregrupper, er firstmovers på området. Det er nyt at udvikle og tilbyde gruppetilbud rettet specifikt mod fædre – både i international og dansk kontekst. Selvom forskningen på området derfor er sparsom, opfordrer vi til, at fagprofessionelle altid stiller sig på og lader sig inspirere af det eksisterende fundament af viden – naturligvis med respekt for den lokale, specifikke kontekst såvel som fædrenes og familiernes situation. En ting er sikkert – det er fortsat vigtigt at have fokus på far, både i specifikt målrettede tilbud, og også i det daglige arbejde med familier.

Bilag: Indhold i kursusgang uge 5 og 10, Supporting Father Involvement

Uge 5 – Fokus på far-barn-relationen

Fædre deltager med deres yngste barn. Mødre deltager i en gruppe for kvinder. Tovholderne leder hhv. fædrene med børn og mødrene.¹⁹⁵

Hovedpointer

- Det gavner fædre og børn, når fædre lærer deres barn bedre at kende, og når de laver aktiviteter sammen
- Mødre har ofte indflydelse på fædres forhold til børn. Mødrenes opbakning til gruppen er afgørende for alle familiemedlemmers relationer

Agenda for far-barn-grupper

1. Velkommen (15 minutter)
Fædre introducerer deres børn og fortæller om barnet, hvor det er henne i sin udvikling (er det ved at lære at spise med ske, at gå, at sove igennem, at kaste en bold osv.) – eller far fortæller, hvad han og barnet kan lide at lave sammen.
2. Aktiviteter (35 minutter) – disse kan både bruges i uge 5 og 13 og tilpasses børnenes alder

Ballon-fodbold: Fædre puster en ballon op. Herefter prøver fædre og børn at holde deres ballon i luften kun ved hjælp af deres fødder. Vinderholdet er den far og det barn, der er de sidste, der stadig holder deres ballon svævende. Alternativ: Når der gives signal, forsøger alle fædre og børn at holde alle balloner svævende ved at puffe, sparke eller nikke til dem.

Vulkan: Fædre sidder i en cirkel, og alle balloner ligger i midten af cirklen. Når der gives signal, lader fædrene vulkanen eksplodere og laver rumlende vulkanlyde, mens børnene prøver at holde ballonerne inde i vulkanen.

Flyvemaskine: Fædre løfter børnene op til en flyvetur og følger tovholderens instruks om at stige, dale, dreje til højre og venstre, flyve mod gulvet, lave loops osv.

Frø-historier: Fædre skiftes til at læse Frø-historier (af Mercer Mayer) højt for børn. Disse bøger indeholder kun billeder og er særligt gode til mindre børn og fædre, der ikke kan læse.

3. Aktivitet: Hvor godt kender du dit barn? (1 time)
Denne aktivitet indledes med fædre og børns alenetid sammen. Fædre udvælger fire af de følgende spørgsmål, som de stiller deres børn. Deres valg kan bero på barnets alder, og hvad de gerne vil vide om deres barn, som de endnu ikke ved. Børnene svarer, og fædre deler børnenes svar med gruppen.
Alternativ til fædre med spædbørn/småbørn: Fædre finder på en særlig tumleleg eller anden form for leg, som far og barn nyder, og som de derefter viser gruppen – eller de deler en leg, som de i forvejen er glade for at lege sammen.

¹⁹⁵ Center for Børnelivs oversættelser.

Spørgsmål:

- Hvad er dit barns livret?
- Hvad er dit barns kæreste eje?
- Hvem er dit barns bedste ven?
- Hvad kan gøre dit barn allermest ked af det?
- Hvad er dit barn allermest glad for at have lært/at kunne nu?
- Hvad har gjort dit barn allermest skuffet det seneste år?
- Hvad vil dit barn gerne være, når han/hun bliver stor?
- Hvad kan virkelig gøre dit barn ophidset og vred?
- Hvad kan dit barn godt lide at lave sammen med dig?
- Hvad er dit barns yndlingsleg/legetøj?
- Hvordan kan dit barn godt lide at blive puttet?
- Hvad kan dit barn bedst lide at lave efter børnehave eller skole?
- Hvad bliver dit barn mest ked af, at du siger nej til?

4. Opsamling: Hver gang forældre og børn er sammen, lærer de noget nyt, som bringer dem tættere på hinanden og hjælper dem med at forstå hinanden bedre. Disse muligheder for læring fungerer som ”opsparing” til en regnvejrsdag.

Spørgsmål:

- Kunne I lide at være her sammen i dag?
- Hvad kunne I bedst lide?
- Nævn noget nyt du har lært om dit barn.

Uge 10 – Fokus på parret

Tema: Problemløsning og kommunikation

Hovedpointer

- Par udtrykker ofte deres følelser indirekte gennem kropssprog. Direkte og åben kommunikation er mere effektiv.
- Mænd og kvinder udtrykker deres følelser på forskellig vis

Agenda:

1. Velkommen og kort snak om hjemmearbejde fra sidste uge (15 minutter).
2. Undervisning (15 minutter): Kropssprog er en vigtig del af vores kommunikation. Hvordan du sidder, står, holder dine arme, drejer din krop, dine ansigtsudtryk osv. fortæller den anden meget om, hvad du føler. Hvis du taler vredt og har armene over kors og vender kroppen væk fra din partner, så vil han eller hun helt sikkert få fornemmelsen af, at du ikke er indstillet på kompromis. Nogle gange er dit kropssprog ude af takt med dit verbale sprog. Du siger ”Jeg er ikke vred”, men du vender dig bort fra din partner og gestikulerer vredt eller snerrer. Det kan både virke forvirrende og skræmmende, fordi din partner forsøger at finde ud af, om han eller hun skal reagere på dine ord eller på den besked, som din krop sender.

Positive tilgange til kommunikation

Lad parrene byde ind med egne erfaringer

- Bed deltagerne definere hvilket kropssprog, der udtrykker vrede, tristhed, glæde, ønsket om at opnå forsoning efter et skænderi og ønsket om at tale om noget svært.
- Gør dem opmærksomme på at tænke over deres stilling, øjne og mund, arme og toneleje.

3. Diskussion (45 minutter)

Et eller to par melder sig frivilligt til at diskutere enten (a) et problem, de har haft i denne uge (f.eks. et tidspunkt, hvor noget ikke gik godt) eller (b) et eksempel på en gang i de forgangne uger, hvor de håndterede et problem godt.

4. Aktivitet (35 minutter)

Gruppen opdeles i mænd og kvinder. Hver gruppe diskuterer svar på følgende spørgsmål:

Hvordan er mænd og kvinder forskellige i den måde, de udtrykker følelser på, den måde de taler om deres behov på og den måde de opnår at få tilfredsstillet deres behov på?

Hver gruppe diskuterer svar og deler derefter deres svar med alle, både mænd og kvinder.

Tovholderne fremhæver ligheder og forskelle mellem de to køn.

5. Opsamling og hjemmearbejde (10 minutter)

Hvad har I lært i aften, som vil gøre det lettere for jer at komme bedre overens med jeres partner eller svare hinanden på mere positive måder?

Hjemmearbejde: Afprøv ikke-seksuelle måder at røre ved din partner på. F.eks. 5 gange om dagen i flere dage.

Litteraturliste

- Al Namir, H. M. A., Brady, A. M., & Gallagher, L. (2017). Fathers and breastfeeding: Attitudes, involvement and support. *British Journal of Midwifery*, 25(7), 426-440.
- Andersen, S. H. (2018). Paternity leave and the motherhood penalty: New causal evidence. *Journal of Marriage and Family*, 80(5), 1125-1143.
- Asper, M. M., Hallén, N., Lindberg, L., Månsdotter, A., Carlberg, M., & Wells, M. B. (2018). Screening fathers for postpartum depression can be cost-effective: An example from Sweden. *Journal of affective disorders*, 241, 154-163.
- Babinski, D. E., Waschbusch, D. A., King, S., Joyce, A. M., & Andrade, B. F. (2017). Maternal and paternal parenting and associations with school performance in a sample of children with varying levels of externalizing behavior problems. *School mental health*, 9(4), 322-333.
- Bernier, A., Tétreault, É., Bélanger, M. È., & Carrier, J. (2017). Paternal involvement and child sleep: A look beyond infancy. *International Journal of Behavioral Development*, 41(6), 714-722.
- Bronte-Tinkew, J., Burkhauser, M., & Metz, A. J. (2012). Elements of Promising Practices in Fatherhood Programs: Evidence-based Research Findings on Interventions for Fathers. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 10(1), 6-30.
- Bünning, M., & Pollmann-Schult, M. (2016). Family policies and fathers' working hours: cross-national differences in the paternal labour supply. *Work, employment and society*, 30(2), 256-274.
- Cameron, E. E., Hunter, D., Sedov, I. D., & Tomfohr-Madsen, L. M. (2017). What do dads want? Treatment preferences for paternal postpartum depression. *Journal of affective disorders*, 215, 62-70.
- Cameron, E. E., Sedov, I. D., & Tomfohr-Madsen, L. M. (2016). Prevalence of paternal depression in pregnancy and the postpartum: an updated meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 206, 189-203.
- Carbonneau, R., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2018). School adjustment and substance use in early adolescent boys: association with paternal alcoholism with and without dad in the home. *The Journal of Early Adolescence*, 38(7), 1008-1035.
- Carneiro, F. A., Tasker, F., Salinas-Quiroz, F., Leal, I., & Costa, P. A. (2017). Are the fathers alright? A systematic and critical review of studies on gay and bisexual fatherhood. *Frontiers in psychology*, 8, 1636.
- Cooke, D., Priddis, L., Luyten, P., Kendall, G., & Cavanagh, R. (2017). Paternal and maternal reflective functioning in the Western Australian Peel child health study. *Infant mental health journal*, 38(5), 561-574.
- Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (2019). Enhancing Parenting Effectiveness, Fathers' Involvement, Couple Relationship Quality, and Children's Development: Breaking Down Silos in Family Policy Making and Service Delivery. *Journal of Family Theory & Review*, 11(1), 92-111.
- Craig, A. G., Thompson, J. M., Slykerman, R., Wall, C., Murphy, R., Mitchell, E. A., & Waldie, K. E. (2018). The Long-term Effects of Early Paternal Presence on Children's Behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 27(11), 3544-3553.

- Gulenc, A., Butler, E., Sarkadi, A., & Hiscock, H. (2018). Paternal psychological distress, parenting, and child behaviour: A population based, cross-sectional study. *Child: care, health and development*, 44(6), 892-900.
- D'Andrade, A. C. (2017). Does fathers' involvement in services affect mothers' likelihood of reunification with children placed in foster care?. *Children and Youth Services Review*, 81, 5-9.
- Duineveld, J. J., Parker, P. D., Ryan, R. M., Ciarrochi, J., & Salmela-Aro, K. (2017). The link between perceived maternal and paternal autonomy support and adolescent well-being across three major educational transitions. *Developmental psychology*, 53(10), 1978-1994.
- Erola, J., & Jalovaara, M. (2017). The replaceable: The inheritance of paternal and maternal socioeconomic statuses in non-standard families. *Social Forces*, 95(3), 971-995.
- Fabiano, G. A., & Caserta, A. (2018). Future directions in father inclusion, engagement, retention, and positive outcomes in child and adolescent research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 47(5), 847-862.
- Fagan, J., & Palm, G. (2015). Interventions with fathers. Encyclopedia of Early Childhood Development [online]. CEECD, SKC-ECD. URL: <http://www.child-encyclopedia.com/father-paternity/according-experts/interventions-fathers> (17.06.2019).
- Fagan, J., & Pearson, J. (2018). Fathers' Dosage in Community-based Programs for Low-income Fathers. *Family process*, 2018, 1-13.
- Feenstra, M. M., Nilsson, I., & Danbjørg, D. B. (2018). "Dad—a practical guy in the shadow": Fathers' experiences of their paternal role as a father during early discharge after birth and readmission of their newborns. *Sexual & reproductive healthcare*, 15, 62-68.
- Feldman, K., & Gran, B. K. (2016). Is What's Best for Dads Best for Families: Paternity Leave Policies and Equity across Forty-Four Nations. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 43, 95-119.
- Fransson, E., Låftman, S. B., Östberg, V., Hjern, A., & Bergström, M. (2018). The living conditions of children with shared residence—the Swedish example. *Child Indicators Research*, 11(3), 861-883.
- Gentile, S., & Fusco, M. L. (2017). Untreated perinatal paternal depression: effects on offspring. *Psychiatry research*, 252, 325-332.
- Gibler, R. C., Kalomiris, A. E., & Kiel, E. J. (2018). Paternal Anxiety in Relation to Toddler Anxiety: The Mediating Role of Maternal Behavior. *Child Psychiatry & Human Development*, 49(4), 512-522.
- Harold, G., Acquah, D., Sellers, R., Chowdry, H., & Feinstein, L. (2016). What works to enhance inter-parental relationships and improve outcomes for children. *Early Intervention Foundation*, 1-134.
- Hanna, E. (2018). *Supporting Young Men as Fathers: Gendered Understandings of Group-Based Community Provisions*. Springer.
- Higgs, E., Gomez-Vidal, C., & Austin, M. J. (2018). Low-Income Nonresident Fatherhood: A Literature Review With Implications for Practice and Research. *Families in Society*, 99(2), 110-120.
- Jeffery, T., Luo, K. Y., Kueh, B., Petersen, R. W., & Quinlivan, J. A. (2015). Australian fathers' study: what influences paternal engagement with antenatal care?. *The Journal of perinatal education*, 24(3), 181-187.

- Kelly, D. (2018). Generative fatherhood and children's future civic engagement: A conceptual model of the relationship between paternal engagement and child's developing prosocial skills. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 28(3), 303-314.
- Knapman, H. (2018). The truth about paternal PND. *Community Practitioner*, 91(3), 37-39.
- Kumar, S. V., Oliffe, J. L., & Kelly, M. T. (2018). Promoting postpartum mental health in fathers: Recommendations for nurse practitioners. *American journal of men's health*, 12(2), 221-228.
- Lechowicz, M. E., Jiang, Y., Tully, L. A., Burn, M. T., Collins, D. A., Hawes, D. J., ... & Frick, P. J. (2019). Enhancing Father Engagement in Parenting Programs: Translating Research into Practice Recommendations. *Australian Psychologist*, 54(2), 83-89.
- Lee, J. Y., Knauer, H. A., Lee, S. J., MacEachern, M. P., & Garfield, C. F. (2018). Father-inclusive perinatal parent education programs: A systematic review. *Pediatrics*, 142(1), e20180437.
- Lewis, G., Neary, M., Polek, E., Flouri, E., & Lewis, G. (2017). The association between paternal and adolescent depressive symptoms: evidence from two population-based cohorts. *The Lancet Psychiatry*, 4(12), 920-926.
- Li, X., & Meier, J. (2017). Father Love and Mother Love: Contributions of Parental Acceptance to Children's Psychological Adjustment. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 459-490.
- Loft, L. F. G., & Jørgensen, T. (2014). *Programbaserede indsatser for par i krise. En forskningsoversigt*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (nu VIVE).
- Madsen, S. AA. (2017). *Tidlig opsporing af fødselsdepression hos vordende mødre og fædre – ved graviditetsundersøgelser hos praktiserende læge*.
<https://www.rigshospitalet.dk/presse-og-nyt/nyheder/nyheder/Documents/JMC%20-%20dokumenter%20til%20nyheder/Screening%20for%20fødselsdepression%20under%20graviditet%20RESULTATER.pdf> (17.06.2019).
- Magnus, S., & Benoit, C. (2017). “Depends on the Father”: Defining Problematic Paternal Substance Use During Pregnancy and Early Parenthood. *Canadian journal of sociology*, 42(4), 379-402.
- Maleki, A., Faghihzadeh, S., & Niroomand, S. (2018). The relationship between paternal prenatal depressive symptoms with postnatal depression: The PATH model. *Psychiatry research*, 269, 102-107.
- Metzner, F., Wlodarczyk, O., & Pawils, S. (2017). Paternal Risk Factors for Child Maltreatment and Father's Participation in a Primary Prevention Program in Germany. *Journal of Social Service Research*, 43(3), 299-307.
- Miller, B. G., Kors, S., & Macfie, J. (2017). No differences? Meta-analytic comparisons of psychological adjustment in children of gay fathers and heterosexual parents. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 4(1), 14.
- Mogro-Wilson, C., & Fifield, J. (2017). Engaging Young Minority Fathers in Research: Basic Needs, Psychological Needs, Culture, and Therapeutic Alliance. *American Journal of Public Health*, 108(S1), 15-16.
- Möller, E. L., Nikolić, M., Majdandžić, M., & Bögels, S. M. (2016). Associations between maternal and paternal parenting behaviors, anxiety and its precursors in early childhood: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 45, 17-33.

- Narayanan, M. K., & Nærde, A. (2016). Associations between maternal and paternal depressive symptoms and early child behavior problems: Testing a mutually adjusted prospective longitudinal model. *Journal of affective disorders, 196*, 181-189.
- O'Brien, A. P., McNeil, K. A., Fletcher, R., Conrad, A., Wilson, A. J., Jones, D., & Chan, S. W. (2017). New fathers' perinatal depression and anxiety—Treatment options: An integrative review. *American journal of men's health, 11*(4), 863-876.
- Olivari, M. G., Cucci, G., Bonanomi, A., Tagliabue, S., & Confalonieri, E. (2018). Retrospective Paternal and Maternal Parenting Styles, Regulatory Self-Efficacy and Adolescent Risk Taking. *Marriage & Family Review, 54*(3), 282-295.
- Ottosen, M. H., Andreasen, A. G., Dahl, K. M., Hestbæk, A-D., Lausten, M., & Rayce, S. L. B. (2018). *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2018*. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Paulson, J. F., Bazemore, S. D., Goodman, J. H., & Leiferman, J. A. (2016). The course and interrelationship of maternal and paternal perinatal depression. *Archives of women's mental health, 19*(4), 655-663.
- Pérez, F., Brahm, P., Riquelme, S., Rivera, C., Jaramillo, K., & Eickhorst, A. (2017). Paternal post-partum depression: How has it been assessed? A literature review. *Mental Health & Prevention, 7*, 28-36.
- Peters, H. C. (2018). The protective circle: Queer fathers and counselors. *Journal of LGBT Issues in Counseling, 12*(1), 2-16.
- Petren, R. E. (2017). Paternal Multiple Partner Fertility and Environmental Chaos Among Unmarried Nonresident Fathers. *Journal of social service research, 43*(1), 100-114.
- Petts, R. J., & Knoester, C. (2018). Paternity Leave-Taking and Father Engagement. *Journal of marriage and family, 80*(5), 1144-1162.
- Petts, R. J., & Knoester, C. (2019). Paternity Leave and Parental Relationships: Variations by Gender and Mothers' Work Statuses. *Journal of Marriage and Family, 81*(2), 468-486.
- Pfitzner, N., Humphreys, C., & Hegarty, K. (2017). Research Review: Engaging men: a multi-level model to support father engagement. *Child & Family Social Work, 22*(1), 537-547.
- Philip, G., & O'Brien, M. (2017). Are interventions supporting separated parents father inclusive? Insights and challenges from a review of programme implementation and impact. *Child & Family Social Work, 22*(2), 1114-1127.
- Philpott, L. F., & Corcoran, P. (2018). Paternal postnatal depression in Ireland: Prevalence and associated factors. *Midwifery, 56*, 121-127.
- Pilkington, P., Rominov, H., Brown, H. K., & Dennis, C. L. (2019). Systematic review of the impact of coparenting interventions on paternal coparenting behaviour. *Journal of advanced nursing, 75*(1), 17-29.
- Pruett, M. K., Pruet, K. D., Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (2017). Enhancing paternal engagement in a coparenting paradigm. *Child Development Perspectives, 11*(4), 245-250.

- Rominov, H., Pilkington, P. D., Giallo, R., & Whelan, T. A. (2016). A systematic review of interventions targeting paternal mental health in the perinatal period. *Infant mental health journal*, 37(3), 289-301.
- Roopnarine, J. L., & Dede Yildirim, E. (2017). Influence of relationship skills education on pathways of associations between paternal depressive symptoms and IPV and childhood behaviors. *Psychology of Men and Masculinity*, 19(2), 223-233.
- Sadler, B. E., Grant, J. D., Duncan, A. E., Sartor, C. E., Waldron, M., Heath, A. C., & Bucholz, K. K. (2017). The influence of paternal separation, paternal history of alcohol use disorder risk, and early substance use on offspring educational attainment by young adulthood. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 78(3), 426-434.
- Santis, L. D., & Barham, E. J. (2017). Father involvement: Construction of a theoretical model based on a literature review. *Trends in Psychology*, 25(3), 941-953.
- Shafer, K., Fielding, B., & Wendt, D. (2017). Similarities and differences in the influence of paternal and maternal depression on adolescent well-being. *Social Work Research*, 41(2), 85-96.
- Shorey, S., He, H. G., & Morelius, E. (2016). Skin-to-skin contact by fathers and the impact on infant and paternal outcomes: an integrative review. *Midwifery*, 40, 207-217.
- Sicouri, G., Tully, L., Collins, D., Burn, M., Sargeant, K., Frick, P., ... & Lenroot, R. (2018). Toward Father-friendly Parenting Interventions: A Qualitative Study. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 39(2), 218-231.
- Singley, D. B., Cole, B. P., Hammer, J. H., Molloy, S., Rowell, A., & Isacco, A. (2018). Development and psychometric evaluation of the Paternal Involvement With Infants Scale. *Psychology of Men & Masculinity*, 19(2), 167-183.
- Storm, I. (2016). *Sårbare far-barn-relationer*. Center for Børneliv.
- Stover, C. S., Carlson, M., Patel, S., & Manalich, R. (2018). Where's Dad? The importance of integrating fatherhood and parenting programming into substance use treatment for men. *Child Abuse Review*, 27(4), 280-300.
- Strømfeldt Lind, M. (2012). Sårbarhed. *Nordisk Sygeplejeforskning*, 2(01), 56-63.
- Sweeney, S., & MacBeth, A. (2016). The effects of paternal depression on child and adolescent outcomes: a systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 205, 44-59.
- Tanskanen, A. O., & Erola, J. (2017). Do nonresident fathers compensate for a lack of household resources? The associations between paternal involvement and children's cognitive and educational assessments in the UK. *Research in Social Stratification and Mobility*, 48, 32-40.
- Tervola, J., Duvander, A. Z., & Mussino, E. (2017). Promoting Parental Leave for Immigrant Fathers—What Role Does Policy Play?. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 24(3), 269-297.
- Tombeau Cost, K., Jonas, W., Unternaehrer, E., Dudin, A., Szatmari, P., Gaudreau, H., ... & Fleming, A. (2018). Maternal perceptions of paternal investment are associated with relationship satisfaction and breastfeeding duration in humans. *Journal of Family Psychology*, 32(8), 1025-1035.

- Top, E. D., Cetisli, N. E., Guclu, S., & Zengin, E. B. (2016). Paternal depression rates in prenatal and postpartum periods and affecting factors. *Archives of psychiatric nursing, 30*(6), 747-752.
- Tracey, M. R., & Polachek, S. W. (2018). If looks could heal: Child health and paternal investment. *Journal of health economics, 57*, 179-190.
- Trahan, M. H. (2018). Paternal self-efficacy and father involvement: A bi-directional relationship. *Psychology of Men & Masculinity, 19*(4), 624-634.
- Vakrat, A., Apter-Levy, Y., & Feldman, R. (2018). Sensitive fathering buffers the effects of chronic maternal depression on child psychopathology. *Child Psychiatry & Human Development, 1-7*.
- Vallin, E., Nestander, H., & Wells, M. B. (2018). A literature review and meta-ethnography of fathers' psychological health and received social support during unpredictable complicated childbirths. *Midwifery, 68*, 48-55.
- Varghese, C., & Wachen, J. (2016). The determinants of father involvement and connections to children's literacy and language outcomes: Review of the literature. *Marriage & Family Review, 52*(4), 331-359.
- Wallenborn, J. T., Masho, S. W., & Ratliff, S. (2017). Paternal pregnancy intention and breastfeeding duration: Findings from the national survey of family growth. *Maternal and Child Health Journal, 21*(3), 554-561.
- Wells, M. B. (2016). Literature review shows that fathers are still not receiving the support they want and need from Swedish child health professionals. *Acta Paediatrica, 105*(9), 1014-1023.
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S., Kehoe, C., & Harley, A. E. (2016). Dads tuning in to kids: Preliminary evaluation of a fathers' parenting program. *Family Relations, 65*(4), 535-549.
- Wong, O., Nguyen, T., Thomas, N., Thomson-Salo, F., Handrionos, D., & Judd, F. (2016). Perinatal mental health: Fathers – the (mostly) forgotten parent. *Asia-Pacific Psychiatry, 8*(4), 247-255.
- Xue, W. L., Shorey, S., Wang, W., & He, H. G. (2018). Fathers' involvement during pregnancy and childbirth: An integrative literature review. *Midwifery, 62*, 135-145.